

Месія Дюни
Френк Герберт

Після війни, прозваної джигадом Муад'Діба, Пол Атрід посідає імператорський трон і запроваджує новий, фрименський, лад. Здавалось би, нарешті як на Дюні, так і в Галактиці повинні запанувати мир і спокій. Проте колись могутні, а тепер позбавлені влади династії жадають реваншу. Їм відомі слабкі сторони Імператора – його дар передбачати майбутнє, яке, на жаль, він не може змінити. Месії Дюни застається тільки одне – бути Месією до кінця.

Френк Герберт

Месія Дюни

Передмова

«Месія Дюни» – той твір Френка Герберта, який читачі найгірше зрозуміли й найбільше недооцінили. Причини цього такі ж захопливі та складні, як і сам уславлений автор.

До виходу цього першого сиквела «Дюни» у 1969 році його почастинно публікували в журналі наукової фантастики «Galaxy»[1 – «Galaxy Science Fiction» – американський журнал наукової фантастики, який виходив із 1950 до 1980 рр. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)]. Сатиричний журнал «National Lampoon»[2 – «Національний пасквілянт» – гумористичний американський журнал, що виходив із 1970 до 1998 рр.] назвав цю публікацію «розчаруванням року». Ще раніше «Месію Дюни» відхилив Джон Кемпбелл, редактор журналу «Analog»[3 – «Аналог: наукова фантастика та факти» – один із найвпливовіших американських журналів фантастики за всю її історію як самостійного напрямку комерційної літератури.]: він, подібно до «пасквілянтів», любив величні та героїчні аспекти «Дюни» і ненавидів діаметрально протилежні елементи сиквела. За його словами, читачі журналу жадали розповідей про героїв, які звершують великі подвиги, а не історій про посередності «на глиняних ногах».

Строгі критики не розуміли, що «Месія Дюни» – це міст, який мав з'єднати «Дюну» з іще незавершеною третьою книжкою трилогії. Щоб дістатися туди, другий роман серії перелицював ретельно продуманий героїчний міф Пола Муад'Діба і показав темну сторону феномена месіянства, настільки прославленого в «Дюні». Багато читачів не хотіли цієї дози реальності, позаяк не могли витримати усунення своїх харизматичних фаворитів, особливо ж після того, як автор уже знищив було двох улюблених персонажів «Дюни» – вірного мечника Атрідів Дункана Айдаго[4 – Френк Герберт не зостався зовсім глухим до побажань читацької аудиторії. У «Месії Дюни» він воскресив Дункана Айдаго у зміненій формі – як гхолу на ім'я Гайт, клонованого з клітин мертвої людини, унаслідок чого виникло створіння, що не мало спогадів про оригінал (примітка Браяна Герберта).] та планетолога-ідеаліста Ліет-Кайнса.

Але вони не помітили важливих підказок, які залишив автор. У «Дюні» Ліет-Кайнс, помираючи в пустелі, згадує слова свого батька Пардота, сказані багато років тому й заховані в найдальших закомарках пам'яті: «Нема для народу твого більшого жаху, ніж потрапити до рук Героя». Наприкінці роману, в епіграфі до одного з розділів, принцеса Трулан описала звитязного Муад'Діба багатозначним, почасти суперечливим реченням: «Він був воїном і візіонером, чудовиськом і святим, хитрим і невинним, шляхетним і безжальним – меншим, ніж Бог, але більшим, ніж людина». А в додатку до «Дюни» Френк Герберт зауважив, що пустельна планета «заразилася Героем».

Ці натяки в «Дюні», які зробив Френк Герберт, мали б слугувати маркерами, які вказують на перетворення утопічної цивілізації на насильницьку антиутопію. Насправді першою робочою назвою другої книжки серії була «Святий безумець». Автор двічі змінював цю назву, перш ніж зупинитися на «Месії Дюни». Але в опублікованому тексті роману він писав про Муад'Діба:

Він святий безумець,
Золотий мандрівник, що живе вічно,
На краю глузду,
Ледь відкриєш щілину – і він уже там!

Автор вважав, що героїчні лідери нерідко робили помилки... помилки, які підсилювалися безліком послідовників, захоплених їхньою харизмою. У 1950-х роках батько працював спічрайтером у Вашингтоні, округ Колумбія, і бачив мегаломанію лідерства та пастки, що чигали на послідовників наділених магнетичною привабливістю політиків. Засіюючи ще одне цікаве насіння в «Дюні», він писав: «У пустелі кажуть, що власники великої кількості води стають смертельно неуважними». Це було важливим посиленням на те, що давні греки означували як гібрис. Дуже мало читачів зрозуміли, що історія Пола Атріда була не лише грецькою трагедією індивідуального та сімейного масштабів. Існував іще один, важливіший шар, у якому Френк Герберт попереджав, що герої можуть вести цілі суспільства до руїни. У «Дюні» та «Месії Дюни» він застерігав від пихи та надмірної самовпевненості, цієї описаної в грецьких трагедіях форми нарцисизму, що неминуче веде до краху.

З небезпечних лідерів, знаних у людській історії, мій батько інколи згадував генерала Джорджа Паттона через його харизматичність, але частіше він ставив за приклад президента Джона Кеннеді. Довкола Кеннеді сформувався міф королівства й Камелота. Прихильники молодого вродливого президента не сумнівалися в ньому й готові були йти туди, куди він їх поведе. Тепер ця небезпека очевидна нам, досить згадати хоча б таку постать, як Адольф Гітлер, чий потужний магнетизм призвів його народ до катастрофи. Однак це менш помітно стосовно людей, котрі не є ні божевільними, ні втіленням зла, – як Кеннеді чи вигаданий Пол Муад'Діб, чия небезпечність полягає в релігійному міфі довкола них і в тому, що люди роблять від їхнього імені.

Серед найважливіших послань мого батька було те, що державні діячі брешуть, аби захистити себе, і ухвалюють неймовірно дурні рішення. Через кілька років після публікації «Дюни» Річард Ніксон надав чимало доказів цього. Батько казав, що Ніксон зробив величезну послугу американському народу, намагаючись приховати Вотергейтський злочин. Своім потужним, хоч і несвідомим прикладом тридцять сьомий президент США навчив народ сумніватися у своїх лідерах. В інтерв'ю та пристрасних виступах в університетських кампусах по всій країні Френк Герберт застерігав молодь від сліпої довіри уряду, заявляючи, що американські батьки-засновники розуміли це й намагалися вписати відповідні гарантії в Конституцію.

Переходячи від «Дюни» до «Месії Дюни», батько зробив один хитрий фокус. У сиквелі, продовжуючи акцентувати увагу на вчинках героїчного Пола Муад'Діба, як це робилося в «Дюні», автор також створює музичну партію монументальних змін тла й показує небезпеку, пов'язану з махінаціями тих, котрі належать до оточення лідера. Кілька людей змагаються за позицію, якомога ближчу до Пола; при цьому вони накопичують стільки сили, скільки можуть, а дехто з них зловживатиме цим – і це матиме жахливі наслідки.

Після того, як серія «Дюна» стала дуже популярною, багато фанів почали розглядати Френка Герберта у світлі, якого він не потребував, уникав і не цінував. В одному з відгуків його називали «гуру наукової фантастики». Ще інші характеризували його, використовуючи героїчну термінологію. Опираючись цьому, у відповідях на запитання про створення ним образу Пола Атріда Френк Герберт казав інтерв'юерам, що не хоче вважатися героєм. Інколи він казав їм із цілковитим смиренням: «Я ніхто».

Звичайно, мій батько був ким завгодно, але не ніким. У «Мрійникові Дюни», його біографії, яку написав я, я назвав його легендарним письменником. Але за життя він намагався уникати цієї мантиї. Хай що нашіптували б у його вуха, Френк Герберт постійно нагадував собі, що він смертний. Якби він став політиком, без сумніву, був би шанованим і, можливо, одним із найвидатніших президентів США. Він міг би сягнути владних вершин, досягти інших високих цілей, якби тільки захотів. Але, як фан наукової фантастики, я радий, що він обрав саме цю дорогу. Оскільки він був чудовим письменником, його застереження зберігатимуть силу впродовж століть і, сподіваюся, впливатимуть на високопосадовців, що ухвалюють важливі рішення, змушуючи їх забезпечувати гарантії від зловживань владою як лідерів, так і їхніх послідовників.

Читаючи «Месію Дюни», насолоджуйтеся пригодницькою історією, неспокоєм, дивовижними образами та екзотичним тлом. А тоді поверніться й перечитайте знову. Гортаючи наново сторінки, ви щоразу знаходитимете щось нове. І глибше спізнаєте Френка Герберта як людину.

Сіетл, Вашингтон, Браян Герберт

16 жовтня 2007 р.

Фрагменти інтерв'ю з Бронсо Іксіанським у смертній камері

П.: Що стало причиною вашого особливого підходу до історії Муад'Діба?

В.: Чому я маю відповідати на ваші запитання?

П.: Бо я збережу ваші слова.

В.: Аххх! Найсильніший аргумент для історика.

П.: То ви співпрацюватимете?

В.: Чому б і ні? Але ви ніколи не збагнете, що надихнуло мене на «Історичний аналіз». Ніколи. Для вас, священиків, ставка надто висока.

П.: Випробуйте мене.

В.: Випробувати вас? Що ж, знову... чому б і ні? Мене зачепила поверховість загального погляду на цю планету, що випливає з її популярної назви – Дюна. Завважте, не Арракіс, а Дюна. Історія заповнена образом Дюни-пустелі, батьківщини фрименів. Така історія зосереджується на звичаях, породжених дефіцитом води й тим фактом, що фримени вели напівкочове життя в дистикостах, які відновлювали більшу частину вологи тіла.

П.: А хіба ж це не так?

В.: Це все поверхові істини. Вони ігнорують те, що криється під поверхнею, подібно... подібно до намагання зрозуміти мою рідну планету Ікс без дослідження того, як ми дістали свою назву через те, що наша планета є дев'ятою від свого сонця[5 – Оригінально ця планета зветься ІХ.]. Ні... ні. Недостатньо бачити Дюну як місце, де шаліють несамовиті бурі. Недостатньо говорити про загрозу від гігантських піщаних хробаків.

П.: Але ж ці речі мають вирішальне значення для характеру Арракіса!

В.: Вирішальне? Звичайно. Але вони створюють однобічний погляд на планету. Так само як те, що Дюна – монокультурна планета, бо вона єдине й виняткове джерело прянощів, меланжу.

П.: Так. Послухаймо, як ви трактуєте священні прянощі.

В.: Священні! Як і все священне, вони однією рукою дають, другою – забирають. Продовжують життя й дозволяють адептові передбачати своє майбутнє, але зв'язують жорсткою залежністю й позначають очі, як ото позначені ваші: цілковита синява без дрібки білого. Ваші очі, ваші органи бачення стали монолітом без контрасту, простим поглядом.

П.: Така ересь привела вас до цієї камери!

В.: Мене привели в цю камеру ваші священники. Як усі священники, ви рано навчилися називати істину ерессю.

П.: Ви опинилися тут, бо зважилися сказати, що Пол Атрід утратив важливу частку своєї людяності, перш ніж зміг стати Муад'Дібом.

В.: Не кажучи вже про те, що він утратив батька у війні з Харконненами. І про загибель Дункана Айдаго, який пожертвував собою, щоб Пол і леді Джессіка зуміли втекти.

П.: Ваш цинізм належно відзначений.

В.: Цинізм! Це, безсумнівно, злочин більший, ніж ересь. Але, бачте, насправді я не цинік. Я лише спостерігач і коментатор. Я вбачав справжню шляхетність у Пола, коли він тікав у пустелю зі своєю вагітною матір'ю. Звичайно, вона була великою цінністю, але й тягарем.

П.: Хибою вас, істориків, є те, що ви ніколи нічому не дасте спокою. От ви вбачаєте справжню шляхетність у Святого Муад'Діба, але неодмінно додаєте цинічний коментар. Не дивно, що Бене Гессерит теж вас осуджує.

В.: Ви, священники, добре ведете спільну справу із Сестринством Бене Гессерит. Вони теж виживають, бо приховують те, що роблять. Але не можуть приховати того факту, що леді Джессіка була навченою адепткою Бене Гессерит. Знаєте, що вона навчала сина так, як це прийнято в її Сестринстві. Мій злочин полягає в обговоренні цього феномена, у викладі їхнього психічного мистецтва й генетичної програми. Не хочете привернути увагу до того, що Муад'Діб був надією Сестринства як їхній ручний месія, що був їхнім Квізац Хадерахом, перш ніж стати вашим пророком.

П.: Якщо в мене були сумніви щодо вашого смертного вироку, то ви їх розвіяли.

В.: Я можу померти лише раз.

П.: Є смерть і смерть.

В.: Стережіться зробити з мене мученика. Не думаю, що Муад'Діб... Скажіть, Муад'Діб знає, що ви робите в цих підземеллях?

П.: Ми не турбуємо Святу Родину дрібницями.

В.: (Сміється.) І заради цього Пол Атрід змагався за місце між фрименами! Заради цього він вчився ізидити на піщаних хробаках і керувати ними! Було помилкою відповідати на ваші запитання.

П.: Однаково я дотримаю обіцянки зберегти ваші слова.

В.: Справді? То послухай мене уважно, вироджений фримене, священику, котрий не має бога, крім себе самого! Ви мусите багато за що відповісти. Через фрименський ритуал Пол прийняв свою першу велику дозу меланжу, яка дала йому змогу бачити майбутнє. Через фрименський ритуал той самий меланж пробудив ненароджену Алію в лоні леді Джессіки. Чи задумувалися ви, що означало для Алії народитися в цьому Всесвіті цілковито свідомою, зі всіма знаннями й спогадами своєї матері? Жодне згвалтування не може бути страшнішим.

П.: Без священного меланжу Муад'Діб не став би вождем усіх фрименів. Без її святого досвіду Алія не була б Алією.

В.: А ти без своєї сліпої фрименської жорстокості не був би священиком. Аххх, знаю я вас, фрименів. Гадаєте, що Муад'Діб ваш, бо він поєднався з Чані, бо прийняв звичаї фрименів. Але спершу він був Атрідом, котрого виховала адептка Бене Гессерит. Він володів знаннями, цілковито невідомими вам. Ви думали, що він приніс вам нову організацію та нову місію. Він пообіцяв перетворити вашу пустельну планету на багатий водою рай. А коли засліпив вас такими видіннями, то забрав вашу непорочність!

П.: Така ересь не змінює того факту, що екологічна трансформація Дюни триває.

В.: І мене звинуватили в ересі, тому що я прослідкував коріння цієї трансформації та її наслідки. Битва на Арракінському Полі, можливо, навчила Всесвіт, що фримени спроможні перемогти імперських сардауків, але чого ще вона навчила? Коли зоряна імперія роду Корріно стала фрименською імперією під проводом Муад'Діба, чим іще вона стала? Ваш джигад тривав лише дванадцять років, але дечого він навчив. Тепер Імперія розуміє, яким крутіством був шлюб Муад'Діба з принцесою Ірулан!

П.: Ти смієш звинувачувати Муад'Діба в крутістві?

В.: Хоча ви за це мене вбиваєте, це не ересь. Принцеса стала йому дружиною, та не коханою. Чані, його маленька люба фрименка – от його кохана. Це всім відомо. Ірулан була ключем до престолу й нічим більше.

П.: Легко зрозуміти, чому ті, що змовляються проти Муад'Діба, використовують твій «Аналіз історії» як центральний аргумент.

В.: Я тебе не переконаю. Знаю це. Але змовники здобули свій аргумент іще до мого «Аналізу». Цей аргумент створили дванадцять років джигаду. Саме вони об'єднали давні владні групи й розпалили змову проти Муад'Діба.

Стільки міфів огортає ментата-імператора Пола Муад'Діба і його сестру Алію, що за цією завісою важко побачити справжніх людей. Але, врешті-решт, народилися колись чоловік Пол Атрід і жінка Алія. Їхні тіла були підвладними простору й часу. Попри те, що їхні провидчі здібності виводили їх за звичні рамки часу й простору, вони належали до людського загалу. Пережили реальні події, які залишили реальні сліди в реальному Всесвіті. Щоб їх збагнути, слід завважити, що їхня катастрофа була катастрофою всього людства. Отож ця робота присвячується не Муад'Дібові та його сестрі, а їхнім спадкоємцям – нам усім.

Присвята до конкордансу Муад'Діба, скопійована з меморіальних таблиць культу духа Магді

Імперське правління Муад'Діба породило більше істориків, ніж будь-яка інша ера людського поступу. Більшість із них ревно пропагувала свою, окремішню, розкольніцьку точку зору, але вже й це свідчить про неабиякий вплив цієї людини, котра спричинила такі пристрасті в настільки різноманітних світах.

Звичайно, його життєпис містив ідеальні й ідеалізовані інгредієнти історії. Цей чоловік, уроджений як Пол Атрід у давньому Великому Домі, здобув ґрунтовну виучку прана-бінду від леді Джессіки, його матері, бене-гессеритки, і завдяки цьому досконало запанував над своїми м'язами й нервами. Ще й більш від того: він був ментатом, наділеним інтелектом, чия потуга перевершувала використовувані древніми механічні комп'ютери, заборонені релігією.

Проте насамперед Муад'Діб був Квізац Хадерахом – витвором генетичної програми Сестринства, яка реалізовувалася впродовж тисяч поколінь.

І цей Квізац Хадерах, той, котрий міг бути «в багатьох місцях одночасно», цей пророк, чоловік, через якого Бене Гессерит сподівалися кермувати людською долею, став Імператором Муад'Дібом і уклав політичний шлюб із донькою переможеного ним Падишаха-Імператора.

Поміркуйте над цим парадоксом, де крах чаїться на вершині слави, бо ж ви, безумовно, читали інші історичні праці та знаєте загальновідомі факти. Справді, дикі фримени Муад'Діба подолали Падишаха Шаддама IV. Змели сардаукарські легіони, союзні сили Великих Домів, харконненські армії та найманців, оплачених коштами, за які проголосував Ландсраад. Він поставив на коліна Космічну Гільдію й посадив свою сестру Алію на релігійний престол, який Бене Гессерит вважали власним.

Зробив усе це й багато іншого.

Місіонери Муад'Дібового Квізарату понесли кризь космос релігійну війну – джигад. Загалом джигад тривав лише дванадцять стандартних років, але за цей час релігійний колоніалізм спричинився до того, що майже весь заселений людьми Всесвіт опинився під егідою однієї людини.

Муад'Діб зміг здійснити це тому, що влада над Арракісом, планетою, більш знаною як Дюна, дала йому монополію на найвищу цінність імперії – геріатричні прянощі, меланж... життєносну отруту.

І от іще один інгредієнт ідеальної історії: матеріал, психохімія якого розв'язує загадку Часу. Без меланжу Сестринство Превелебних Матерів не могло б вершити свої труди, що полягали в спостереженні за людьми та контролі над ними. Без меланжу Лоцмани Гільдії не могли б вести космічну навігацію. Без меланжу загинули б мільярди узалежнених від нього громадян Імперії.

Без меланжу Пол-Муад'Діб не став би пророком.

Ми знаємо, що ця мить найвищої влади містила зародок падіння. Тут може бути лише одна відповідь: цілковито точно й повне бачення майбутнього є смертоносним.

Деякі історики твердять, що Муад'Діб був переможений звичайними змовниками – Гільдією, сестрами Бене Гессерит та аморальними науковцями Бене Тлейлакс із їхніми замаскованими лицеплясами. Ще інші пишуть про шпигунів в оточенні Муад'Діба. Покладають значну частку вини на Таро Дюни, що затьмарило ясність пророкувань Муад'Діба. Дехто зауважує, що Муад'Діб змушений був прийняти на службу гхолу – тіло, яке воскресили з мертвих і запрограмували на вбивство. Але, безумовно, вони мусили знати, що цей гхола був Дунканом Айдаго, офіцером Атрідів, який загинув, рятуючи життя юного Пола.

Вони описують інтригу всередині Квізарату, очолювану Корбою Панегіристом. Крок за кроком викладають нам план Корби, який мав зробити з Муад'Діба мученика й покласти всю провину на Чані, його фрименську конкубіну.

Чи може хоч одна з цих гіпотез пояснити історичні факти? Ні, не може. Лише коли осягнеш смертоносну природу пророкування, тільки тоді збагнеш причину краху такої величезної й далекоглядної потуги.

Будемо сподіватися, що нові історики почерпнуть якісь уроки з цього.

З «Історичного аналізу: Муад'Діб» авторства Бронсо Іксіанського

Нема чіткої грані між богами й людьми; одні непомітно перемішуються з іншими.

Прислів'я Муад'Діба

Тлейлаксанський лицепляс Скителі[6 – Як часто в Герберта, ім'я значуще. Пов'язане із словом «скитала» (грец. «палиця»), що позначало шифрувальний пристрій, який використовували в Давній Спарті. «Лицепляс» – конструкт зі слів «лицедій» і «мартопляс».] намагався не думати про концептуально вбивчий характер їхньої змови, проте його думки раз у раз звертали в русло покайного співчуття.

«Жалітиму, що спричинив смерть і злощастя Муад'Дібу», – думав він, старанно приховуючи цю жалісливість від інших змовників. Але такі почуття показували, що йому легше ідентифікувати себе з жертвами, ніж із нападниками, – ознака, характерна для тлейлаксу.

Сумний Скителі мовчки стояв оддалік, тоді як інші дискутували про можливість використання психоотрути. Розмова була енергійною та жвавою, але ззовні безпристрасною, чого й слід було сподіватися від адептів Великих Шкіл, коли йшлося про питання, близькі до їхніх догматів.

– Коли помислиш, що ти його прохромив, тоді й виявиш, що він навіть не поранений!

Це озвалася стара Превелебна Матір Бене Гессерит, Гай Єлена Могіям, їхня господиня тут, на Валасі IX. Худа, вбрана в чорне стара відьма сиділа в плаваючому кріслі ліворуч від Скителі. Відкинутий назад каптур її аби відкривав поморщене, як пересохла шкіра, обличчя під срібним волоссям. З цього схожого на маску-череп обличчя дивилися глибоко запалі очі.

Вони спілкувалися мовою мірабгаса з її гостро відточеними приголосними та тиснявою голосних. Це був інструмент передачі найтонших відтінків почуттів. Саме так відповідав Превелебній Матері навігатор Гільдії Едрік – по-куртуазному наспівно, але з прихованою всередині шпичкою, із, так би мовити, легеньким дотиком погордливої чемності.

Скителі глянув на посланця Гільдії. Едрік плавав у контейнері з оранжевим газом усього за кілька кроків від нього. Контейнер містився в центрі прозорого купола, який Бене Гессерит спорудили для цієї зустрічі. Тіло гільдієра було продовгуватим, заледве людиноподібним, з ногами-плавцями та широкими перетинчастими руками – риба в дивному морі. Вентиляційні отвори його акваріума випускали блідо-оранжеву хмарку, насичену запахом геріатричних прянощів – меланжу.

– Ідучи цим шляхом, повмираємо від дурощів!

Заговорила четверта присутня персона – потенційна учасниця змови – принцеса Ірулан, дружина (але лише офіційно, нагадав собі Скителі) їхнього спільного ворога. Стояла побіля акваріума Едріка – висока білява красуня, виряджена в сукню із синього хутра бйондекського кита й відповідну до сукні шапочку. У її вухах виблискували золоті диски. Трималася з аристократичною зверхністю, але щось у зосередженому спокої її рис зраджувало притаманний бене-гессериткам самоконтроль.

Думки Скителі перейшли від нюансів мови та обличчя до нюансів розміщення. Купол оточували пагорби, покриті підталим снігом, який відбивав мокру блакить маленького синьо-білого сонця, що саме висіло в точці зеніту.

«Чому саме це місце?» – зацікавився Скителі. Бене Гессерит рідко робили щось випадково. Візьмімо відкриту споруду купола: суворіший і обмеженіший простір міг би викликати в гільдієра напад клаустрофобії. Причиною таких психічних перепон було народження й життя в позапланетному відкритому просторі.

Хоча збудувати це спеціально для Едріка – усе одно, що ткнути кінчиком пальця в його слабкість.

«А що ж тут, – питав себе Скителі, – націлене в мене?»

– Ти нічого не хочеш сказати, Скителі? – зажадала Превелебна Матір.

– Хочете залучити мене до цього бою дурнів? – спитав Скителі. – Дуже добре. Ми маємо справу з потенційним месією. Не варто влаштовувати проти нього лобову атаку. Ставши мучеником, він переможе нас.

Усі глянули на нього.

– Гадаєш, що це єдина небезпека? – напосідалася Превелебна Матір, голосно сапаючи.

Скителі знизав плечима. Для цієї зустрічі він вибрав лагідне круглоvide обличчя з веселим виразом, розлізлі повні губи й тіло огрядного коротуна. Вивчаючи своїх компаньйонів-змовників, він вирішив, що зробив ідеальний вибір, – можливо, інстинктивно. Був людиною-хамелеоном, лицеплясом, і та подоба, якої він зараз прибрав, наче спонукала інших надміру легковажити ним.

– Ну? – натискала Превелебна Матір.

– Я насолоджуюся мовчанням, – промовив Скителі. – Краще залишити нашу про безсловесною.

Превелебна Матір відступила, і Скителі відчув, що вона наново його переоцінює. Усі вони були витворами глибокого вишколу прана-бінду, здатними контролювати мускули та нерви так, як це мало кому під силу. Але Скителі, лицепляс, володів своїми м'язами й нервами з недосяжною для інших віртуозністю. Плюс особлива якість симпатіко, мімічна проникливість, з якою він міг імітувати психіку інших так само, як і їхній зовнішній вигляд.

Скителі, давши їй достатньо часу, щоб завершити переоцінку, сказав:

– Отрута!

Вимовив це слово з атональністю, яка мала показати – лише він розуміє його таємне значення.

Гільдієр здригнувся, і з блискучої кульки динаміка, що оберталася в кутку його акваріума, над самою Ірулан залунав його голос:

– Ми обговорюємо психічну, а не фізичну отруту.

Скителі засміявся. Сміх на мірабгаса розчавлював опонента, і лицепляс не збирався стримуватися.

Ірулан схвально всміхнулася, але в кутиках очей Превелебної Матері проглядався натяк на гнів.

– Припиніть! – прохрипіла Могіям.

Скителі замовк, але тепер він опинився в центрі уваги їх усіх: мовчазного, хоч і розлюченого Едріка, розгніваної Превелебної Матері та розвеселеної, проте й збентеженої Ірулан.

– Наш друг Едрік наче натякає, – сказав Скителі, – що пара бене-гессеритських відьом, вишколена у всіх їхніх тонких штучках, не навчилася по-справжньому використовувати обман.

Могіям обернулася, щоб оглянути холодні пагорби рідного світу Бене Гессерит. «Починає належно оцінювати речі», – здогадався Скителі. Це добре. Але Ірулан – інше питання.

- Ви один із нас чи ні, Скителі? - спитав Едрік, дивлячись крихітними очима гризуна.

- Не про мою вірність ідеться, - відповів Скителі, відтак зосередив увагу на Ірулан: - Ви, принцесо, питаєте себе, чи варто було долати всі ці парсеки й так сильно ризикувати?

Вона кивнула, погоджуючись.

- Невже ж для того, щоб перекинутися банальностями з людиноподібною рибою чи подискутувати з товстим тлейлаксанським лицеплясом?

Вона відступила від Едрікового акваріума й труснула головою, задихаючись від сильного запаху меланжу.

Едрік скористався цим моментом, щоб вкинути в рот меланжеву пігулку. Він ів прянощі, дихав ними і, без сумніву, пив їх, - зауважив про себе Скителі. Це зрозуміло, позаяк прянощі посилюють прозорливість Лоцмана, дають йому змогу кермувати гайлайнерами Гільдії, летячи крізь космос із надсвітловою швидкістю. Провидячи завдяки прянощам, Лоцман знаходить ту лінію майбуття корабля, яка вільна від небезпеки. Зараз Едрік занюхав іншу небезпеку, але навіть із пророчими милицями не може її розпізнати.

- Гадаю, з мого боку було помилкою приходити сюди, - сказала Ірулан.

Превелебна Матір обернулася, розплющила очі, за мить заплющивши їх кумедним ящірчим жестом.

Скителі перевів погляд з Ірулан на акваріум, наче пропонуючи принцесі пристати на його думку. Знав, що Едрік видається їй відразливим: нахабний погляд, ці жакливі стопи й руки, що повільно рухаються в газі, оранжеві вихори якого клубляться довкола нього. Мабуть, цікавиться його сексуальними звичками, думає, як це дивно - кохатися з кимось таким. Навіть антигравітаційний генератор, що відтворює для Едріка невагомисть у космосі, стає тепер перепорою між ним і нею.

- Принцесо, - промовив Скителі, - завдяки присутності тут Едріка ясновидство вашого чоловіка стане, так би мовити, «неясновидним» і навіть ця розмова пройде повз його увагу... можливо.

- Можливо, - сказала Ірулан.

Превелебна Матір кивнула, не розплющуючи очей.

- Навіть самі ясновидці погано розуміють феномен ясновидіння.

- Я повний Лоцман Гільдії та володію Силою, - промовив Едрік.

Превелебна Матір розплющила очі. Цього разу вона дивилася на лицепляса, вивчаючи його з особливою бене-гессеритською інтенсивністю. Зважувала кожну дрібницю.

- Ні, Превелебна Матір, - пробурмотів Скителі, - я не такий простак, яким здаюся.

- Ми не розуміємо Сили другого бачення, - сказала Ірулан. - У тім-то й річ. Едрік каже, що мій чоловік не може бачити, знати чи передбачати нічого з того, що відбувається у сфері впливу Лоцмана. Але наскільки поширюється цей вплив?

– У нашому Всесвіті є люди та речі, про яких я знаю лише за наслідками їхньої діяльності, – промовив Едрік, його риб'ячий рот витягся в тонку лінію. – Знаю, що вони були тут... там... деся. Як водні істоти тривожать воду своїм просуванням, так само ясновидіння розворушує Час. Я бачив, де бував ваш чоловік, хоча ніколи не бачив ні його самого, ні відданих йому людей, що мають спільні з ним цілі. Це маскування, яке адепт дає всім своїм друзям.

– Ірулан не твоя, – сказав Скителі й зиркнув у бік принцеси.

– Ми всі знаємо, чому таємну змову слід вести лише за моєї присутності, – відповів Едрік.

Удавшись до інтонацій, з якими описують механізми, Ірулан промовила:

– Це очевидно, ви маєте своє застосування.

«Тепер вона бачить його таким, яким він є, – подумав Скителі. – Добре!»

– Майбутнє – це річ, яку треба формувати, – промовив він уголос. – Поміркуйте про це, принцесо.

Ірулан глянула на лицепляса.

«Віддані Полу люди, що мають спільні з ним цілі, – подумала вона. – і в першу чергу фрименські легіонери в його плащах. Я бачила, як він пророкував для них, чула крики захвату їхнім Магді, їхнім Муад'Дібом».

«Вона зрозуміла, – подумав Скителі, – що тут її випробовують, що вона постала перед судом, який вирішує, зберегти її чи знищити. Побачила пастку, яку ми їй поставили».

На мить Скителі зустрівся поглядом із Превелебною Матір'ю й пережив дивне усвідомлення того, що вона розділяє його погляд на Ірулан. Звісно, Бене Гессерит детально проінструктували свою принцесу й навчили її спритних брехонь. Але завжди настає момент, коли бене-гессеритки можуть покластися лише на свій вишкіл та інстинкти.

– Принцесо, я знаю, чого ви найбільше хочете від Імператора, – сказав Едрік.

– Хто ж цього не знає? – відповіла запитанням Ірулан.

– Ви хочете бути матір'ю-засновницею королівської династії, – продовжував Едрік, наче й не чуючи її. – Якщо ви до нас не приєднаєтеся, цього ніколи не станеться. Даю вам слово ясновидця. Імператор одружився з вами з політичних причин, але ви ніколи не ділили з ним ложа.

– То ясновидець є ще й вуаеристом, – зітхнула Ірулан.

– Імператор сильніше зв'язаний зі своєю фрименською конкубіною, ніж із вами, – відрізав Едрік.

– І вона не може дати йому спадкоємця, – відповіла Ірулан.

– Розсудливість є першою жертвою сильних емоцій, – пробурмотів Скителі, відчувши, як гнів Ірулан переливається через край, побачивши, що його застереження дало наслідок.

- Вона не може дати йому спадкоємця, - промовила Ірулан, спокійно відміряючи слова, - бо я таємно здійснюю контрацепцію. Це зізнання хотіли ви почути від мене?

- Це не те, про що слід знати Імператорові, - сказав Едрік, усміхаючись.

- Тримаю напоготові призначену для нього брехню, - відповіла Ірулан. - Він може мати правдочуття, але деяким брехням повірити легше, ніж правді.

- Мусите зробити вибір, принцесо, - промовив Скителі, - але збагніть, що цей вибір має стати вашим захистом.

- Пол справедливий зі мною, - сказала вона. - Я сиджу в його Раді.

- Чи за ті дванадцять років, коли ви були його принцесою-консортом, він проявив до вас хоч трохи тепла? - спитав Едрік.

Ірулан труснула головою.

- Він зі своєю простацькою фрименською ордою детронізував вашого батька, одружився з вами, щоб підкріпити свої претензії на престол, але ніколи не коронував вас як Імператрицю, - сказав Едрік.

- Едрік намагається змусити вас хвилюватися, принцесо, - прокоментував Скителі. - Хіба не цікаво?

Вона глянула на лицепляса, побачила на його обличчі зухвалу посмішку та відповіла на неї піднятими бровами. Скителі бачив - тепер вона цілком усвідомлює, що коли покине цю зустріч, підпавши під вплив Едріка, ставши частиною їхньої змови, то ці моменти будуть приховані від Полового ясновидіння. Якщо ж утримається від зобов'язань...

- Вам не здається, принцесо, - спитав Скителі, - що Едрік прибрав собі надто важливу роль у нашій змові?

- Я вже погодився, - сказав Едрік, - керуватися найрозсудливішими рішеннями, запропонованими нашою радою.

- А хто ж вибиратиме, яке з рішень найрозсудливіше? - поцікавився Скителі.

- Ви бажаєте, щоб принцеса від'їхала звідси, не приєднавшись до нас? - запитав Едрік.

- Він хотів би, щоб вона взяла на себе реальні зобов'язання, - гримнула Превелебна Матір. - Між нами не повинно бути обману.

Скителі побачив, що Ірулан розслабилася в замисленій позі, сховавши руки в рукави своїх шат. Роздумувала про приманку, яку підкинув їй Едрік: заснувати королівську династію! Питала себе, яку схему задумали змовники, щоб захиститися від неї. Їй багато чого треба зважити й обдумати. У цю мить Ірулан звернулася до нього:

- Скителі, кажуть, що у вас, тлейлаксу, є дивний кодекс честі: усі ваші жертви повинні мати можливість порятунку.

- Якщо зуміють її знайти, - підтвердив Скителі.

- А я жертва? - спитала Ірулан.

Скителі врятував вибух сміху.

Превелебна Матір чмихнула.

- Принцесо, - заговорив Едрік, і його голос звучав лагідно та переконливо, - ви вже одна з нас, не бійтеся. Хіба ж ви не шпигуете за Імператорським Двором для своїх бене-гессеритських зверхниць?

- Пол знає, що я звітую своїм наставникам, - сказала вона.

- Але чи не даєте їм матеріалу для різкої пропаганди проти вашого Імператора? - спитав Едрік.

«Не "нашого" Імператора, - занотував Скителі. - "Вашого" Імператора. Ірулан надто бене-гессеритка, щоб пропустити цю обмовку».

- Питання в тому, чим і як скористатися, - сказав Скителі, наблизившись до акваріума гільдієра. - Ми, тлейлаксу, вважаємо, що у всьому Всесвіті існує лише ненаситна жадоба матерії, а енергія - це єдине надійна річ. І ця енергія вчиться. Присл?хайтеся до мене, принцесо: енергія вчиться. Це ми називаємо владою.

- Ви не переконали мене, що ми можемо перемогти Імператора, - відповіла Ірулан.

- Ми й не переконані в цьому, - зауважив Скителі.

- Куди б ми не глянули, - промовила Ірулан, - його влада протистоїть нам. Він Квізац Хадерах, що може бути в багатьох місцях одночасно. Він Магді, чиї бажання є беззаперечним наказом для його місіонерів із Квізарату. Він ментат, обчислювальні можливості якого перевершують найпотужніші комп'ютери давнини. Він Муад'Діб, чиї накази фрименським легіонам знелюднюють планети. Володіє яснобаченням і провидить майбутнє. Має такий генний набір, якого ми в Бене Гессерит прагнемо для...

- Ми знаємо його характерні риси, - перебила її Превелебна Матір. - І знаємо, що ця гидь, його сестра Алія, має той сам генний набір. Але вони обое теж люди. Отож мають свої слабкості.

- І де ж ці його людські слабкості? - спитав лицепляс. - Шукатимемо їх у релігійній силі його джигаду? Чи можуть імператорські Квізари обернутися проти нього? А як суспільна влада Великих Домів? Чи спроможний конгрес Ландсрааду на щось більше, ніж здійсмати крик?

- Я пропонував би Добропорядний Альянс Прогресивних Торговців, - сказав Едрік, перевертаючись у своєму акваріумі. - ДАПТ - це бізнес, а бізнес іде вслід за прибутком.

- А можливо, мати Імператора, - заговорив Скителі. - Наскільки я розумію, леді Джессіка залишається на Каладані, але часто спілкується із сином.

- Ця зрадлива сука, - рівним голосом промовила Могіям. - Я ладна відрубати власні руки, якими її навчала.

- Наша змова потребує важеля, - сказав Скителі.

- Ми більше, ніж змовники, - заперечила Превелебна Матір.

- О, так, - погодився Скителі. - Ми енергійні та швидко навчаємося. Це робить нас єдиною справжньою надією, найпевнішим порятунком людства.

Говорив тоном цілковитого переконання, що сприймалося як найбільше глузування, коли, як оце зараз, походило від тлейлаксу. Лише Превелебна Матір могла зрозуміти такі тонкощі.

- Чому? - спитала вона, звернувши це запитання Скителі.

Перш ніж лицепляс зумів відповісти, Едрік, прочистивши горло, сказав:

- Не змагаймося у філософських нонсенсах. Кожне питання може бути зведене до «Чому так?». Усі релігійні, ділові й урядові питання мають той самий підтекст: «Хто владарюватиме?» Альянси, союзи, блоки є погонєю за міражами, якщо не ведуть до влади. Усе інше - нісенітниця, і це розуміє більшість мислячих істот.

Скителі стенив плечима, адресуючи цей жест єдино Превелебній Матері. Едрік замість нього відповів на її запитання. Цей набундючений дурень був їхнім найвразливішим місцем. Аби переконатися, що й Превелебна Матір розуміє це, Скителі промовив:

- Пильно слухаючи вчителя, здобуваєш освіту.

Превелебна Матір повільно кивнула.

- Вершіть свій вибір, принцесо, - сказав Едрік. - Ви були обрані як знаряддя долі, найтонше, найдосконаліше...

- Прибережіть свої пишномовності для тих, кого вони захоплюють, - відповіла Ірулан. - Раніше ви згадувала привид, воскреслий із мертвих, яким ми можемо заразити Імператора. Поясніть це.

- Атрід сам себе знищить! - прогавкав Едрік.

- Не говоріть загадками! - різко урвала його Ірулан. - Що це за привид?

- Напрочуд незвичайний привид, - сказав Едрік. - Має тіло та ймення. Тіло - це плоть славетного майстра меча, знаного як Дункан Айдаго. А ймення...

- Айдаго мертвий, - сказала Ірулан. - Пол часто оплакував його втрату в моїй присутності. Він бачив, як Айдаго вбили сардаукари мого батька.

- Навіть зазнавши поразки, - сказав Едрік, - сардаукари вашого батька не втратили розуму. Припустімо, що розумний командир сардаукарів розпізнав тіло майстра меча, котрого вбили його люди. Що далі? Існують способи використання такого тіла й подальшого навчання... якщо діяти швидко.

- Тлейлаксанський гхола, - прошепотіла Ірулан, дивлячись у бік Скителі.

Помітивши її зацікавленість, лицепляс вдався до своїх можливостей зміни зовнішності. Його постать розпливлася, тіло повільно потекло й змінилося. Тепер перед нею стояв стрункий чоловік. Обличчя зосталося округлим, але стало темнішим, із дещо сплюсненими рисами. Високі вилиці наче підпирали очі з виразними складками-епікантусами. Волосся було чорним і неслухняним.

- Гхола от такого вигляду, - промовив Едрік, указуючи на Скителі.

- Просто інший лицепляс? - спитала Ірулан.

- Не лицепляс, - сказав Едрік. - Якщо за лицеплясом тривалий час спостерігають, то є ризик його викриття. Але припустімо, що наш розумний сардаукарський командир зберіг тіло Айдаго в аксолотлевому контейнері.

Чому б ні? Це тіло було плоттю та нервами одного з найдосконаліших мечників в історії, радника Атрідів, військового генія. Навіщо втрачати таку виучку та вміння, якщо можна воскресити його як інструктора сардауків.

- Я не чула навіть натяків на це, а я ж була повірницею свого батька, - промовила Ірулан.

- Аххх, але ж вашого батька було переможено, а вас уже через кілька годин продано новому Імператорові, - сказав Едрік.

- То це справді зробили? - вимагала відповіді вона.

Випромінюючи таку самовдоволеність, що хоч сказися, Едрік відповів:

- Припустимо, що наш розумний командир, знаючи про необхідність швидких дій, негайно ж відправив збережене тіло Айдаго до Бене Тлейлакс. Далі уявімо, що командир і його люди полягли, перш ніж передали цю інформацію вашому батькові - та він і так у жоден спосіб не міг нею скористатися. Зостався тільки фізичний факт, дрібка плоті, відправлена тлейлаксу. Звичайно ж, єдино можливим способом - на гайлайнері. Ми в Гільдії, природно, знаємо кожен вантаж, який перевозимо. Дізнавшись про це, чи ж не вважали б ми так само розумним придбати гхолу як подарунок, що годиться для Імператора?

- То ви це зробили, - сказала Ірулан.

- Як зазначив наш довголітній друг, ми це зробили, - відповів Скителі, котрий відновив свою попередню кругловиду подобу.

- Як був налаштований Айдаго? - спитала Ірулан.

- Айдаго? - перепитав Едрік, дивлячись на тлейлаксу. - Ти щось знаєш про Айдаго, Скителі?

- Ми продали вам створіння, зване Гайтом, - відповів Скителі.

- Ах так, Гайт, - погодився Едрік. - Чому ви продали його нам?

- Бо колись ми вивели свого власного Квізац Хадераха, - пояснив Скителі.

Різко смикнувши старою головою, Превелебна Матір зиркнула на нього й гнівно промовила:

- Ви нам цього не казали!

- Бо ви не питали, - відповів Скителі.

- А як же ви опанували цього свого Квізац Хадераха? - поцікавилася Ірулан.

- Істота, котра весь свій вік втілювала в життя певне уявлення про неї, помре, але не стане антитезою цього уявлення, - продекламував Скителі.

- Не розумію, - ризикнув зізнатися Едрік.

- Сам себе вбив, - буркнула Превелебна Матір.

- Уважно мене вислухайте, Превелебна Матір, - попередив Скителі, удавшись до інтонації, яка означала: «Ти не сексуальний об'єкт, ніколи не була сексуальним об'єктом, не можеш бути сексуальним об'єктом».

Тлейлаксу почекав, доки вона повністю збагне його крикливі наголоси. Мусить безпомилково оцінити його наміри. Незважаючи на гнів, до її свідомості повинно дійти, що тлейлаксу, звичайно, не кинув би цього звинувачення, якби не знав ставлення Сестринства до людської селекції. А все-таки його слова містили грубу образу, зовсім нехарактерну для тлейлаксу.

Лагідно, використовуючи заспокійливі способи мовлення мірабгаса, Едрік спробував згладити напругу моменту:

– Скителі, ти казав, що ви продали нам Гайта, бо поділяли наші наміри з його використання.

– Едріку, мовчи, доки я не дам тобі дозволу говорити, – промовив Скителі. А коли гільдієр почав протестувати, Превелебна Матір гримнула:

– Заткнися, Едріку!

Гільдієр відступив у глибину свого акваріума, від хвилювання молотячи руками й ногами.

– Наші скороминущі емоції не стосуються розв'язання нашої спільної проблеми, – сказав Скителі. – Вони затьмарюють наш розум, бо єдиною належною емоцією є глибинний страх, що й привів нас сюди.

– Розуміємо, – відповіла Ірулан, глянувши на Превелебну Матір.

– Ви мусите збагнути небезпечні обмеження в нашому захисті, – вів далі Скителі. – Ясновидцеві не під силу те, чого він не може зрозуміти.

– Ти спритний, Скителі, – сказала Ірулан.

«Вона не сміє здогадатися, наскільки спритний, – подумав Скителі. – Коли все буде зроблено, ми матимемо свого підконтрольного Квізац Хадераха. Інші не матимуть нічого».

– Яким було походження вашого Квізац Хадераха? – спитала Превелебна Матір.

– Ми гралися з різними чистими есенціями, – відповів Скителі. – Чисте добро й чисте зло. Цілковитий негідник, котрий захоплюється лише терором і завданням болю, може бути доволі корисним в освітніх цілях.

– Чи старий барон Харконнен, дід нашого Імператора, не був витвором тлейлаксу? – спитала Ірулан.

– Ми до нього непричетні, – заперечив Скителі. – Але природа часто створює істот, так само згубних, як наші. Ми лише продукуємо їх в умовах, де можемо їх вивчати.

– Я не дозволю відсовувати й зневажати мене, – запротестував Едрік. – Хто приховує цю зустріч від...

– Бачите? – відповів Скителі. – Чиї найкращі рішення прикривають нас? Які рішення?

– Я хотів би обговорити спосіб передачі Гайта Імператорові, – наполягав Едрік. – Наскільки я розумію, Гайт керується старою мораллю, яку Атріди засвоїли на своїй рідній планеті. Гайт повинен полегшити Імператорові

розширення моральних рамок, розмежування позитивних і негативних аспектів життя та релігії.

Скителі реготнув, переводячи доброзичливий погляд з одного свого компаньйона на іншого. Стара Превелебна Матір орудує своїми емоціями, як косар косою. Ірулан, недороблений витвір Бене Гессерит, була добре натренована для завдання, але провалила його. Едрік був не більше (і не менше) як магічним знаряддям: йому під силу приховувати й відволікати. Наразі Едрік впав у понуру мовчанку, бо інші його ігнорували.

– Я правильно розумію, що цей Гайт повинен отруїти психіку Пола? – спитала Ірулан.

– Більшою чи меншою мірою, – відповів Скителі.

– А як же Квізарат?

– Потрібне лише легеньке зміщення акценту, зблиск емоцій, щоб заздрість перетворилася на ворожнечу.

– А ДАПТ?

– Вони гуртуються довкола прибутку.

– А інші владні угруповання?

– Одним запропонуємо назву уряду. Інших, менш могутніх, залучимо в ім'я моралі та прогресу. Наша опозиція помре через свої власні незгоди.

– Алія теж?

– Гайт – багатоцільовий гхола. Сестра Імператора досягла віку, коли вона може захопитися чарівним чоловіком, спеціально для цього призначеним. Її приваблять його мужність і здібності ментата.

Могіям дозволила своїм старим очам широко розплющитися.

– Гхола-ментат? Це небезпечний крок.

– Щоб бути точним, – промовила Ірулан, – ментат повинен мати точні дані. А якщо Пол попросить його сказати про справжню ціль нашого подарунка?

– Гайт скаже правду, – відповів Скителі. – Це не має ніякого значення.

– Так ви залишаєте Полові лазівку для порятунку? – поцікавилася Ірулан.

– Ментат! – пробурмотіла Могіям.

Скителі глянув на стару Превелебну Матір, помітивши древні фобії, що вплинули на її реакцію. Від часів Батлеріанського Джигаду, коли в більшій частині Всесвіту «мислячі машини» було знищено, комп'ютери викликали недовіру. Ці давні пристрасті впливали й на ставлення до людей-комп'ютерів.

– Мені не подобається, як ти смієшся, – тоном цілковитої ширості зненацька сказала Могіям, пильно дивлячись на Скителі.

– Я не надто задумуюся, що вам подобається. Але ми мусимо працювати разом. Усі ми це бачимо, – таким самим тоном відповів Скителі і, глянувши на гільдієра, запитав: – Хіба ж ні, Едріку?

– Твої уроки болісні, – сказав Едрік. – Припускаю, ти хотів ясно показати, що я не повинен протистояти спільним рішенням моїх колег по змові.

– Бачите, що він піддається навчанню, – прокоментував Скителі.

– Я бачу ще дещо, – ревнув Едрік. – Атріди мають монополію на прянощі. Я без них не можу провидіти майбутнє. Бене Гессерит втратять своє правдочуття. У нас є запаси, але вони не безмежні. Меланж – це потужна валюта.

– Наша цивілізація має не тільки одну цю валюту, – відповів Скителі. – Інакше б упокоївся закон попиту й пропозиції.

– Сподіваєшся викрасти таємницю прянощів? – верескнула Могіям. – З його планети, яку пильнують оці божевільні фримени!

– Фримени – цивілізовані й освічені невігласи, – промовив Скителі. – Вони не безумці. Просто навчені вірити, а не знати. Вірою можна маніпулювати. Небезпечне лише знання.

– А що ж мені залишиться, щоб заснувати королівську династію? – спитала Ірулан.

Усі вони відчували жадане зобов'язання в її голосі, але ніхто, крім Едріка, не посміхнувся.

– Щось та й залишиться, – відповів Скителі.

– Це означає кінець Атрідів як правлячої сили, – промовив Едрік.

– Я спроможний уявити, що інші, менш обдаровані провидці, уже зробили це передбачення, – сказав Скителі. – Для них це мактуаб аль-маліх, як кажуть фримени.

– Написано сіллю, – переклала Ірулан.

І коли вона промовила це, Скителі зрозумів, що приготували для нього Бене Гессерит – прекрасну розумну жінку, яка ніколи йому не належатиме. «Ну, гаразд, – подумав він, – можливо, скопіюю її для когось іншого».

Будь-яка цивілізація мусить протистояти несвідомій силі, яка може блокувати, обманути або скасувати майже кожний свідомий колективний намір.

Тлейлаксанська теорема (не доведена)

Пол сів на краю ліжка й почав стягати пустельні черевики. Вони пахли затхлою змазкою, що її використовували для полегшення дії помпоп'ят, які входили до складу дистикоста. Було пізно. Він затримався на своїй нічній прогулянці, відтак ті, котрі його любили, уже почали непокоїтися. Слід визнати, що прогулянки були небезпечними, але цю небезпеку він міг

розпізнати й негайно ж їй протистояти. Було щось спокусливе й привабливе в тому, щоб інкогніто прогулюватися вулицями нічного Арракіна.

Він жбурнув черевики в куток кімнати, під світлокулю, і взявся за герметизуючі смужки дистикоста. Підземні боги, як же він утомився! Але це була лише тілесна втома, його мозок далі кипів. Спостереження за звичайною буденною діяльністю сповнило його глибокою заздрістю. Імператор не міг бути причетним до більшої частини цієї безіменної течії життя, але... який же привілей пройти вулицею, не притягуючи загальної уваги! Пройти повз гамірних жебрущих прочан, почути, як фримен лає крамаря: «У тебе вогкі руки!»

Пол, вислизаючи з дистикоста, усміхнувся цьому спогаду.

Стояв оголений, у дивній згоді зі своїм світом. Дюна тепер була світом парадоксів – світом обложеним, але й центром влади. Вирішив, що облога – неодмінний фатальний супутник влади. Дивився на зелений килим, відчуваючи під ногами його грубу текстуру.

Вулиці були по кісточки засипані піском, який вітрові перекинули через Оборонну Стіну. Ноги перехожих розтовкли його на задушливий пил, що забирав фільтри дистикоста. Навіть зараз він чув запах пилу, попри очисні вентилятори на вході до Твердині. Це був запах, сповнений спогадів про пустелю.

Інші дні... інші небезпеки.

Порівняно з цими іншими днями небезпека під час його самотніх прогулянок була мінімальною. Але, увійшовши в дистикост, він увійшов у пустелю. Костюм з усією його апаратурою для відновлення вологості тіла непомітно скерував його думки та змінив рухи на пустельний лад. Він став диким фрименом. Костюм був більше, ніж маскуванням, – робив його чужинцем у власному місті. У дистикості він відмовлявся від безпеки й повертався до давніх бойових звичок. Прочани та міщани проходили повз нього, опустивши очі. Вони розважливо оминали диких. У них було своє уявлення про лик Пустелі – фрименське обличчя, приховане ротоносовими фільтрами дистикоста.

Насправді існувала лише незначна небезпека, що хтось із колишнього січового життя впізнає його за ходом, запахом чи очима. Таким чином, шанси зустріти ворога були незначними.

Звук, з яким розчинилися двері, та зблиск світла розвіяли його задуму. Увійшла Чані, несучи на платиновій таці кавовий сервіз. Услід за нею, наче рабині, пливли дві світлокулі, які стрімко зайняли свої позиції: одна зависла в узголів'ї ліжка, друга – біля Чані, щоб присвітлити їй під час роботи.

Чані рухалася з непідвладною часу тендітною силою – така зосереджена, така вразлива. Щось у тому, як вона схилилася над кавовим сервізом, нагадало йому їхні перші дні. Риси її обличчя zostалися темно-ельфійськими, на них, здавалося, не позначилися роки, якщо не зважати на кутики очей без дрібки білизни? й тоненькі брижки в них. Пустельники-фримени називали ці брижки «стежками на піску».

Коли підняла кришку з ручкою з гагарського смарагду, з кавника здійнялася пара. Висновуючи з того, як вона опустила кришку, він зрозумів, що кава ще не готова. Кавник – покрита сріблом фігурка вагітної жінки – потрапив до нього як ганіма, бойова здобич, коли він убив у двобої попереднього власника. Джаміс, от як звався той чоловік... Джаміс. Яке дивне безсмертя

дала смерть Джамісові! Чи, може, знаючи про неминучість смерті, Джаміс сам прикликав таку особливу кончину?

Чані поставила чашечки: сині, керамічні, вони наче присіли своєрідним почетом біля величенького кавника. Чашок було три: по одній для кожного, а ще одна для всіх колишніх власників.

- Ще хвилинку, - сказала вона.

Відтак Чані глянула на нього, і Пол спитав себе, як він виглядає в її очах. Чи був він іще екзотичним чужинцем, струнким і розумним, але сповненим води, коли порівнювати з фрименами? Чи залишився тим, котрий здобув племінне ім'я Усуль і взяв її під час фримен-тау, коли вони були втікачами в пустелі?

Глянув на своє тіло: струнке, з твердими м'язами... додалося кілька шрамів, але загалом не змінилося за ті дванадцять років, відколи він став Імператором. Зиркнувши вгору, побачив своє обличчя, відбите в дзеркалі на полиці. Сині-пресині фрименські очі, тавро залежності від прянощів; гострий ніс Атрідів. Був достойним онуком того Атріда, який загинув на арені під час сутички з биком, загинув на очах свого народу, що прагнув видовищ.

У глибині Полової свідомості прослизнули слова, що їх сказав старий: «Правитель бере на себе довічну відповідальність за тих, ким править. Ти господар. Інколи це вимагає самовідданого акту любові, який може лише потішити тих, ким ти правиш».

Люди все ще з прихильністю згадували старого.

«А що я зробив задля слави Атрідів? - спитав себе Пол. - Впустив вовка між овець».

Якусь мить він обмірковував усі смерті й насильства, учинені в його ім'я.

- Тепер у ліжку! - озвалася Чані різким наказовим тоном, що, як знав Пол, шокував би підданців його Імперії.

Він слухняно ліг на спину, закинувши руки за голову та дозволивши милим і звичним рухам Чані заколисати себе.

Обстава їхньої кімнати раптом його насмішила. Народ геть не так повинен уявляти собі імператорську спальню. Жовте світло неспокійних світлокул відігнало тіні до ряду кольорових скляних посудин на полиці позаду Чані. Пол подумки пригадав їхній вміст - сухі інгредієнти пустельної фармацевтики, бальзами, ладан, пам'ятні для них дрібниці... щіпка піску із січі Табр, кучерик волосся їхнього первістка... давно мертвого... дванадцять років як мертвого... невинна жертва, загинула в битві, що зробила його Імператором.

Кімнату заповнив густий запах кави з прянощами. Пол вдихнув цей запах, його погляд упав на жовту миску біля таці, на якій Чані готувала каву. У місці тримали горіхи. Неодмінний отрутошукач ворухив над столом своїми комашиними кінцівками. Цей пристрій розлютив Пола. За днів пустелі вони не потребували жодних отрутошукачів!

- Кава готова, - сказала Чані. - Ти голодний?

Його сердите заперечення було заглушене гучним свистом ліхтера з прянощами, що здіймався в небеса з летовища за Арракіном.

Чані помітила його гнів, проте налила йому кави, поставивши чашку біля його руки. Сама ж сіла в ногах Пола, оголила його ноги й почала розтирати м'язи, що затерпли від ходьби в дистикості. М'яко, з обманним спокоєм, вона промовила:

– Поговорімо про бажання Ірулан мати дитину.

Пол широко розплющив очі. Пильно придивився до Чані.

– Ще й двох днів не минуло, як Ірулан повернулася з Валаха, – відповів він. – І вже встигла в тебе побувати?

– Ми не розмовляли про її марні очікування, – промовила Чані.

Пол змусив свій розум зосередитися й узявся розглядати Чані в немилосердному світлі миттєвого спостереження за методом Бене Гессерит, як, зламавши свої обітниці, навчила його мати. Він не любив робити такого з Чані. Частина її влади над ним полягала в тому, що він дуже рідко потребував застосовувати до неї свою силу, яка вимагала неабиякого напруження. Переважно Чані уникала неделікатних питань. Трималася фрименської доброзвичайності. Частіше переймалася практичними питаннями. Що її цікавило – то це факти, які стосувалися позиції її мужчини: його вплив на Раду, вірність його легіонів, здібності й таланти його союзників. Її пам'ять містила каталоги імен та перехресні довідники деталей. Вона могла проказати напам'ять слабкості кожного відомого ворога, потенційні диспозиції супротивних сил, військові плани їхніх проводирів-полководців, оснащення та виробничі потужності основних галузей промисловості.

«То чого тепер, – питав себе Пол, – вона заговорила про Ірулан?»

– Я тебе стривожила, – сказала Чані. – Я не хотіла цього.

– А чого ж ти хотіла?

Вона всміхнулася, зустрівшись із ним поглядом.

– Любий, якщо ти розгніваний, то не приховуй цього, прошу.

Пол знову відкинувся на узголів'я.

– Може, її слід відіслати? – спитав. – Зараз користі від неї майже ніякої, і мені не подобається її остання поїздка додому, до Сестринства.

– Цього не треба робити, – відповіла Чані, продовжуючи розтирати його ноги. Відтак, чітко дотримуючись фактичного аспекту справи, додала: – Ти багато разів казав, що завдяки їй ми контактуємо з нашими ворогами, що ти можеш прочитати їхні плани через її дії.

– То нащо згадувати про її бажання мати дитину?

– Я гадала, що, коли Ірулан завагітніє від тебе, це перешкодить нашим ворогам і поставить саму Ірулан у вразливе становище.

З рухів її долонь по його стопах прочитав, чого коштувала їй ця фраза. У горлі з'явився клубок.

– Чані, кохана, я присягнувся ніколи не брати її до свого ліжка. Дитина дасть їй надмірну силу. Невже вона має зайняти твоє місце? – лагідно сказав він.

- Я не займаю жодного місця.

- Це не так, Сіхае, моя пустельна весно. Звідки ця раптова турбота про Ірулан?

- Це турбота про тебе, а не про неї! Якщо вона носитиме дитину Атрідів, її друзі засумніваються в її вірності. Чим менше наші вороги довіряться їй, тим менш корисною їм вона буде.

- Дитина для неї може означати твою смерть, - сказав Пол. - Ти знаєш, що за інтриги плетуться в цьому місці. - Він обвів рукою кімнату, що розташовувалась у надрах Твердині.

- Ти мусиш мати спадкоємця! - самими губами промовила вона.

- Аххх, - відповів він.

Он воно що: раз Чані не дала йому дитини, отже, це має зробити хтось інший. Чому б не Ірулан? Саме так працював розум Чані. Зачаття повинно бути наслідком любовного акту, позаяк у всій Імперії діяли суворі табу стосовно штучних способів. Чані вирішила по-фрименському.

Пол вивчав її обличчя в цьому новому світлі. Було то обличчя, яке він знав краще за своє власне. Бачив його в ніжній пристрасності, у солодкості сну, охопленим страхом, гнівом і горем.

Він заплющив очі, і Чані прийшла в його спогади. Вона знову була тою юною, наче весна, дівчиною, котра співала, прокидаючись біля нього, - була настільки досконалою, що власна візія поглинула його. У цих спогадах вона всміхалася... спершу сором'язливо, а потім напружено, так наче прагнула втекти з його видіння.

У роті йому пересохло. На якусь мить його ніздрі відчували дим спустошеного майбутнього, голос з іншого видіння наказував йому: «Розлучись... розлучись... розлучись». Його пророчі видіння вже так давно підслуховували вічність, ловлячи уривки чужих мов, прислухаючись до каміння й плоті, відмінної від його власної. Від того дня, коли він уперше зіткнувся з жакливим призначенням, вдивлявся в майбутнє, сподіваючись знайти там мир.

Звичайно ж, спосіб існував. Він знав його суть, не знаючи подробиць - майбутнє гуло, наче прибій, суворо вимагаючи: «Розлучись... розлучись... розлучись...»

Пол розплющив очі й глянув на рішуче обличчя Чані. Вона перестала розтирати йому ноги, сиділа непорушно - істинна фрименка. Таке знайоме обличчя під блакитною хустиною нежоні, якою вона часто прикривала волосся в їхніх приватних кімнатах. Але тепер на це обличчя немов було накладено маску рішучості, давнього й чужого йому способу мислення. Фрименські жінки впродовж тисячоліть ділили тих самих чоловіків - не завжди спокійно, але так, щоб у цьому не було катастрофи. Щось таке таємно-фрименське трапилося з Чані.

- Ти даси мені єдиного спадкоємця, якого я хочу, - сказав він.

- Ти це бачив? - спитала вона, виразно підкресливши, що має на увазі ясновидіння.

Укотре Пол питав себе, як він має пояснити делікатність ясновидіння, незліченні Часолінії, що зміїлися перед ним у візіях, спліталися в розгойдану тканину. Зіткнув, згадуючи зачерпнуту долонями з річки воду: от вона дрижить, ллється. Пам'ять скропила цією водою його обличчя. Але

як зануритися в майбутнє, усе більше скаламучене натиском надто численних пророків?

- То ти цього не бачив, - сказала Чані.

Ці бачення майбутнього тепер із кожним разом були менш доступними й потребували при цьому межових зусиль, що висмоктували з нього життєві сили. «Та й що вони можуть явити, крім горя?» - питав себе Пол. Він наче втрапив у непривітну проміжну зону, безплідне місце, де його емоції пливли за течією, погойдуючись і котячись бозна-куди у вічному неспокої.

Чані накрила йому ноги покривалом і сказала:

- Спадкоємець Дому Атрідів - це не те, що можна довірити випадку чи одній жінці.

Пол подумав, що таке могла сказати його мати. Цікаво, чи леді Джессіка, бува, не підтримує таємних зв'язків із Чані. Його мати мусить мислити з точки зору Дому Атрідів. Такий взірець поведінки сформували й виплекали в ній Бене Гессерит, і він зберігся навіть тоді, коли її сили обернулися проти Сестринства.

- Ти підслуховувала, коли Ірулан прийшла до мене сьогодні, - звинуватив він її.

- Підслуховувала, - зізналася вона, не дивлячись на нього.

Пол подумки зосередився на зустрічі з Ірулан. Він саме увійшов у сімейний салон, побачив незакінчене плаття на ткацькому верстаті Чані. У кімнаті стояв гострий запах хробака, злий запах, який майже забивав основу - цинамоновий аромат меланжу. Хтось розлив сиру есенцію прянощів, від чого весь килим просякнув нею. Поеднання було неприємним. Сира есенція роз'їла килим, а на плас-підлозі під ним zostалися масні плями. Він думав послати когось, щоб прибрав, аж тут у кімнату прослизнула Хара, дружина Стілгара й найближча подруга Чані, і оголосила про прихід Ірулан.

Мусив розмовляти з Ірулан при цьому прикрому запаку, мимоволі згадуючи фрименське повір'я: недобрий запах віщує нещастя.

Хара покинула кімнату, щойно Ірулан увійшла.

- Вітаю, - сказав Пол.

Ірулан була вдягнена в шати із сірого китового хутра. Щільніше закутавшись у них, вона торкнулася рукою волосся. Він бачив, що його м'який тон її здивував. Відчував, як інші думки витісняють з її свідомості ті сердиті слова, які вона приготувала до цієї зустрічі.

- Ти прийшла сповістити мене, що Сестринство втратило рештки уявлення про мораль? - запитав він.

- Хіба не небезпечно бути таким смішним? - відповіла вона.

- Бути одночасно смішним і небезпечним - це сумнівне поєднання, - промовив Пол. Оскільки його виховувала мати - відступниця Бене Гессерит, він одразу ж зауважив, що вона стримує бажання вийти геть. Це зусилля виявило зблиск глибинного страху. Зрозумів: Ірулан доручили завдання, яке їй не подобалося.

- Вони надто багато очікують від принцеси королівської крові, - зауважив Пол.

Ірулан випросталася, завмерши на місці, і Пол збагнув, що вона замкнулася, удавшись до візуального контролю. Подумав, що це й справді важкий тягар. Здивувався, чому попередні видіння не показали йому цього спалаху можливого майбутнього.

Тим часом Ірулан повільно розслабилася. Вирішила, що безглуздо піддаватися страху, безглуздо відступати.

– Ти постійно дозволяєш погоді повторювати той сам примітивний взірць, – сказала вона, обхопивши себе руками й шулячись. – Сьогодні сухо й була піщана буря. Чому ти ніколи не дозволиш випасти дощу?

– Ти прийшла сюди не про погоду розмовляти, – сказав Пол, відчувши, що занурився у двозначну ситуацію. Невже Ірулан намагалася розповісти йому про щось, чого її виучка не давала висловити відкрито? Так воно виглядало – наче його підхопила бурхлива течія і йому слід негайно знайти безпечний прихисток.

– Я мушу мати дитину, – промовила вона.

Він заперечно похитав головою.

– Я все одно вчиню по-своєму! – різко кинула вона. – Якщо треба, знайду іншого батька для своєї дитини. Наставлю тобі роги, і спробуй лишень мене звинуватити в цьому.

– Наставляй мені роги з ким хочеш, – сказав він, – але без дитини.

– А як же ти мене зупиниш?

Усміхнувшись із виразом абсолютної доброти, він відповів:

– Задушу тебе гаротою, якщо це станеться.

Від шоку вона на мить замовкла, і Пол відчув, що Чані підслуховує за важкими завісами її приватних апартаментів.

– Я твоя дружина, – прошепотіла Ірулан.

– Припинімо ці дурні ігри, – сказав він. – Ти виконуєш свою роль, не більше. Ми обое знаємо, хто насправді є моєю дружиною.

– А я лише для політичної зручності, не більше, – відповіла вона гірким, пригніченим голосом.

– Я не хочу бути жорстоким із тобою.

– Ти вибрав мене саме для цього.

– Не я, – промовив він. – Тебе вибрала доля. Тебе вибрав твій батько. Тебе вибрали Бене Гессерит. Тебе вибрала Гільдія. А тепер вони вибрали тебе ще раз. Для чого вони тебе вибрали, Ірулан?

– Чому я не можу мати від тебе дитини?

– Бо на цю роль тебе не вибирали.

– Це мое право – виносити королівського спадкоємця! Мій батько був...

- Твій батько був і є тварюкою. Обое ми знаємо, що він втратив майже всі зв'язки з людством, яким мав правити і яке мав захищати.

- І кого з вас двох ненавидять більше? - спалахнула вона.

- Гарне запитання, - погодився він, і кутиків його вуст торкнулася сардонічна посмішка.

- Кажеш, що не хочеш бути зі мною жорстоким, а тим часом...

- І тому я згоджуюся: візьми собі коханця, якого обереш. Але зрозумій мене правильно: візьми коханця, та не тягни в мій дім позашлюбну дитину. Я не ви?знаю цю дитину своєю. Не забороняю тобі зв'язку з будь-яким чоловіком, доки ти не виставлятимеш його напоказ і... залишишся бездітною. За цих обставин нерозумно було б чинити інакше. Але не зловживай моєю великодушністю. Коли йдеться про трон, я вирішую, яка кров має текти в жилах спадкоємця. Не Бене Гессерит, і не Гільдія, а я. Це один із привілеїв, які я здобув, розгромивши сардаукарські легіони твого батька на рівнині Арракіна.

- Хай це впаде на твою голову, - сказала Ірулан і, зітхнувши, метнулася з кімнати.

Згадавши зараз про цю зустріч, Пол за мить викинув її з думок і зосередився на Чані, котра сиділа біля нього на ліжку. Він усвідомлював амбівалентність своїх почуттів до Ірулан, розумів фрименське рішення Чані. За інших обставин Чані й Ірулан могли бути подругами.

- Що ж ти вирішив? - спитала Чані.

- Жодної дитини, - відповів він.

Вказівним і великим пальцями правої руки Чані зробила фрименський жест крис-ножа.

- Може дійти до цього, - погодився він.

- Гадаєш, що дитина не вирішить проблеми з Ірулан?

- Так може подумати лише дурень.

- Я не дурна, мій коханий.

Його охопив гнів.

- Я ніколи не казав цього про тебе! Але ж зараз ми не про якусь кляту романтичну повість розмовляємо! Там, у залі внизу, справжня принцеса. І вона була вихована серед усіх огидних інтриг Імператорського двору. Вони для неї настільки ж природні, як писання дурнувятих історій.

- Вони не дурнувати, коханий.

- Може, і ні. - Він запанував над своїм гнівом і взяв її за руку. - Вибач. Але в цієї жінки надто багато планів усередині інших планів. Піддайся одній з її амбіцій - і одразу з'явиться на світ інша.

М'яким голосом Чані сказала:

- Хіба ж я не говорила цього багато разів?

– Звичайно, говорила, – глянув він на неї. – То що ж ти насправді намагаєшся мені сказати?

Вона лягла біля нього, поклавши руку йому на шию.

– Вони вже вирішили, як боротися з тобою, – промовила вона. – Ірулан аж тхне таємними замислами.

Пол погладив її волосся. Чані висловилася чітко, відкинувши незначущі деталі.

Ним оволоділи тривожні передчуття. У його душі віяв коріолісів вітер, зі свистом виринаючи за рамки його буття. Полове тіло знало речі, про які ще не здогадувалася його свідомість.

– Чані, люба, – прошепотів він, – якби ти знала, чого б я тільки не віддав за те, аби закінчити джигад, аби відділити себе від клятої божественності, до якої мене силує Квізарат.

Вона затремтіла.

– Тобі досить звеліти, – сказала вона.

– Ох, ні. Навіть якби я зараз помер, мое ім'я далі вестиме їх. Як подумаю, що ім'я Атрідів прив'язане до цієї релігійної бійні...

– Але ж ти Імператор! Ти...

– Я лише манекен, фігура на носі корабля. Коли дісталася тобі божественність, то над цією річчю так званий бог уже не владний.

Гіркий сміх струснув ним. Відчув, що майбутнє озирається на нього крізь династії, про які він навіть не мріяв. Здалося йому, що суть його буття відлітає, плаче, розповзається в кільцях долі – і лише його ім'я триває.

– Я був обраний, – сказав. – Можливо, у мить народження... звичайно, ще до того, як я зумів щось із цього приводу сказати. Я був обраний.

– Зречися цієї обраності, – промовила вона.

Він обійняв її за плечі.

– Усьому свій час, кохана. Дай мені ще трохи часу.

Непролиті сльози пекли йому очі.

– Ми мусимо повернутися на січ Табр, – сказала Чані. – У цьому кам'яному мішку стає нестерпно.

Він кивнув, тручись підборіддям об гладеньку тканину хустини, що прикривала її волосся. Заспокійливий пряний запах наповнив йому ніздрі.

Січ. Пола заповонило древне слово мови чакобса: місце збору та притулок у небезпечні часи. Пропозиція Чані змусила його із сумом згадати відкриті піски, чисті простори, де ворога можна було побачити здалеку.

– Племена сподіваються, що Муад'Діб повернеться до них, – промовила вона, підводячи голову, щоб глянути на нього. – Ти належиш нам.

– Я належу своєму провидінню, – прошепотів він.

Подумав про джигад, про гени, що змішуються, мандруючи крізь парсеки, і про видіння – воно розповіло йому, як він може з цим покінчити. Чи мусить він сплатити таку ціну? Уся ненависть вивітриться, згасне, як вогонь, – одна головешка за іншою. Але... ох! Ця страхотлива ціна!

«Я ніколи не хотів бути богом, – подумав він. – Хотів лише зникнути, як діамантова крапля роси, упіймана ранком. Я хотів утекти від ангелів і демонів – сам... принаймні через недогляд».

– Ми повернемося на січ? – наполягала Чані.

– Так, – прошепотів він. І подумав: «Я мушу заплатити ціну».

Глибоко зітхнувши, Чані вклалася позаду нього.

«Я гайную час», – думав він. І побачив, як обмежують його кордони любові та джигаду. Що таке одне життя, хай яке люблене, порівняно з усіма тими, що їх напевне забере джигад? Чи може одне страждання переважити муку мільйонів?

– Коханий? – запитливим тоном озвалася Чані.

Він поклав руку їй на губи.

«Я сам відступлю, – подумав. – Вирвуся, доки ще маю силу, полечу крізь простори туди, де не знайде мене навіть птах». Думка була марною, і він це знав. Джигад мчатиме вслід за його привидами.

Що він може відповісти? Як пояснити тим, хто звинувачує його в жорстокій глупоті? Хто може це зрозуміти?

«Я хотів лише озирнутися й сказати: "Ось! Ось це існування, яке не може мене втримати. Дивіться! Я зникаю! Жодні пута, жодні вигадані людьми сіті не можуть знову мене впіймати. Я зрікаюся своєї релігії! Ця мить моєї слави! Я вільний!"

Які порожні слова!»

– Учора під Оборонною Стіною помітили великого хробака, – заговорила Чані. – Казали, понад сотню метрів завдовжки. Такі великі рідко тепер трапляються в цьому регіоні. Гадаю, що їх відлякує вода. Казали, він прийшов, щоб покликати Муад'Діба до його пустелі. – Вона вщипнула його за груди. – Не смійся з мене!

– Я не сміюся.

Пол, зачудований стійкістю фрименських міфів, відчув стискання серця. Відбувається щось, що впливає на його життєву лінію, – адаб, вимогливий спогад. Він згадав свою дитячу кімнату на Каладані, потім... темну ніч у кам'яній кімнаті... видіння! Був то один із його найперших моментів яснобачення. Він відчував, що його розум занурюється у видіння, бачить крізь серпанок хмар у пам'яті (видіння-у-видінні) низку фрименів у запиленій одежі. Вони саме проходили повз щілину між високими скелями, несучи загорнутим у тканину щось важке й продовгувате.

І нараз Пол почув сам себе в цьому видінні: «Усе було прекрасним, а ти – найпрекраснішою з усього».

Адаб звільнив його.

– Ти такий тихий, – прошепотіла Чані. – Що це було?

Пол здригнувся, сів і одвернув обличчя.

– Ти сердишся, бо я ходила на край пустелі, – сказала Чані.

Він мовчки похитав головою.

– Я пішла туди лише тому, що хочу дитину.

Пол не міг промовити навіть слова. Здавалося, що його поглинула, вичерпала груба сила колишнього видіння. Жахливе призначення! У цю мить усе його життя уявилося гілкою, що тремтить після того, як із неї злетів птах... і цим птахом була можливість. Свобода волі.

«Я піддався спокусі провісництва», – подумав він.

І відчув, що, піддаючись цій спокусі, він може приректи себе на єдино можливу, хоч і просту життєву дорогу. А можливо, що провісництво не розповідає про майбутнє? Можливо, провісництво творить це майбутнє? А може, він мимоволі дозволив своєму життю заплутатись у невидимій павутині, чи вона впіймала його в тому давньому пробудженні, і тепер він став жертвою павука-майбутнього, який навіть зараз насувається на нього зі своїми страховинними хеліцерами?

Спала йому на думку аксіома Бене Гессерит: використання грубої сили робить безмежно вразливим до впливу ще більших сил.

– Я знаю, чого ти сердишся, – сказала Чані, торкнувшись його руки. – Так, це правда, що племена відродили старі обряди та криваві жертви, але я не брала в них участі.

Пол глибоко, уривчасто зітхнув. Потік його візії розширювався, перетворюючись на спокійну, глибоку заболонь, де нуртували могутні, непідвладні йому течії.

– Прошу, – благала Чані. – Я хочу дитину, нашу дитину. Невже це так жахливо?

Він погладив її руку, якою вона торкнулася його, і відсунувся. Підвівшись із ліжка, він погасив світлокулі, підійшов до балконного вікна й розсунув завіси. Глибока пустеля не могла проникнути сюди інакше, як самим лише запахом. Навпроти нього здіймалася в нічне небо стіна без вікон. Місячне світло навкіс падало в закритий сад, на варту з дерев, на широке, вкрите росю листя. Він бачив рибний ставок, у якому відображалися зірки, що мерехтіли собі серед листя, у тіні виблискували білі кетяги квітів. На мить він глянув на цей сад очима фрименів – чужий, грізний, небезпечний своїм марнотратством води.

Він згадав водоторгівців, чий спосіб заробітку було зруйновано щедрими роздачами з його рук. Вони його ненавиділи. Він убив минуле. Були ще й інші, хто збирав сяку-таку копійчину, щоб купити згодом дорогоцінну воду, – вони теж його ненавиділи за зміну старого трибу життя. Зі зміною ландшафту планети, згідно з екологічною програмою, проголошеною Муад'Дібом, наростав і людський спротив. Чи ж не було гординею думати, запитував він себе, наче він може вчинити таке з цілою планетою: щоб там усе росло, і росло за його повелінням? Навіть якщо це йому вдасться, як же тоді Всесвіт, що чекає зовні? Чи не боїться він подібного поводження із собою?

Він різко засунув завіси й вимкнув вентилятори. Повернувшись у темряві до Чані, відчув, що вона там його чекає. Її водяні кільця побрязкували, наче

дзвоники на карнавках прочан. Рухаючись на цей звук, він наткнувся на її простягнуті руки.

– Любий, – шепотіла вона, – я засмутила тебе?

Пригорнувши Пола руками, вона наче захищала його від майбутнього.

– Не ти, – сказав він. – Ох... не ти.

Поява силового щита за принципом поля та лазеростріла з їхньою вибуховою взаємодією, згубною для нападника й атакованого, окреслила теперішні межі технологій озброєння. Нема потреби заглиблюватися в особливу роль атомної зброї. Той факт, що будь-яка Родина в моїй Імперії може таким чином розгорнути своє атомне озброєння, щоб знищити планетарні бази п'ятдесяти чи й більше інших Родин, справді викликає певну нервозність. Але всі ми маємо запобіжні програми, що передбачають руйнівну відплату. Гільдія й Ландсраад володіють ключами, які дозволяють контролювати ці сили. Ні, моя занепокоєність стосується розвитку людей як особливого виду зброї. Це практично необмежене поле діяльності, над яким уже дехто працює.

Муад'Діб. Лекція у Військовому коледжі. З «Хронік Стілгара»

Старий стояв у дверях свого дому, дивлячись назовні синіми на синьому очима. Його погляд був затуманений тубільною підозрою, з якою весь пустельний народ ставився до незнайомців. Гіркі лінії зморщок, видимі з-під білої бороди, протинали кутики його рота. Він не мав на собі дистикоста. Цей факт був не менш промовистим, ніж те, що він геть не переймався вологою, котра витікала з його дому крізь відкриті двері.

Скителі вклонився, зробивши вітальний сигнал змовників.

Звідкись з-за спини старого долинув звук ребеки, що ридала атональними дисонансами музики семути. У поведінці старого не відчувалося жодного наркотичного отупіння. Це означало, що семута була слабкістю когось іншого. Усе-таки Скителі здивувався, виявивши тут цей витончений порок.

– Приношу вітання здалеку, – сказав Скителі, зобразивши усмішку на вибраному для цієї зустрічі обличчі з плоскими рисами. Йому спало на думку, що старий може розпізнати вибране обличчя. Дехто зі старших фрименів тут, на Дюні, знав Дункана Айдаго.

Скителі вирішив, що вибір рис, зроблений для розваги, може бути помилковим, але вже не наважувався його змінювати. Він нервово глянув угору та вниз уздовж вулиці. Невже старий ніколи не запросить його досередини?

– Ти знаєш мого сина? – спитав старий.

Це принаймні був один з умовлених відгуків. Скителі відповів, як належало, пильно спостерігаючи за всім, що могло б становити небезпеку. Це місце йому не подобалося. Вулиця виявилася глухим тупиком, що впирався в цей дім. Будинки довкола було зведено для ветеранів джигаду. Разом вони утворювали передмістя Арракіна, що тяглося до Імперського басейну, за

Т'імаг. Стіни з брунатно-сірого пласмелду, що обрамляли вулицю, були наче позбавлені виразу обличчя. Їхню одноманітність порушували тільки темні тіні щільно зачинених дверей і надряпані подекуди непристойності. Поряд із їхніми дверима хтось сповістив крейдою, що якийсь Беріс повернувся на Арракіс із поганою хворобою, яка позбавила його мужності.

– Ти прийшов із кимось? – спитав старий.

– Сам, – відповів Скителі.

Старий відкашлявся, усе ще по-дурному вагаючись.

Скителі набрався терпіння. Цей метод контакту таїв у собі небезпеку. Можливо, старий мав якісь причини для нерішучості, хоча він і прийшов в обумовлений час. Бліде сонце стояло просто над головою. Мешканці цього кварталу позачинялися у своїх домах, щоб проспати найбільшу денну спеку.

«Може, старого непокоїть новий сусід?» – міркував Скителі. Він знав, що сусідній будинок був призначений для Усайма, колишнього члена грізної гвардії федайкінів, командос-смертників. Там уже чекав урочого часу Віджаз, карлик-каталізатор.

Скителі повернувся поглядом до старого, зауваживши порожній рукав, що спадав із лівого плеча, та відсутність дистикоста. Довкола старого витав ореол владності. Не пас задніх під час джигаду.

– Можу я дізнатися ім'я мого гостя? – спитав старий.

Скителі стримав полетшене зітхання. Його врешті-решт прийняли.

– Я Зааль, – назвав ім'я, яке присвоїв собі для цієї місії.

– Я Фарок, – сказав старий, – колишній башар Дев'ятого легіону джигаду. Це тобі щось говорить?

Скителі, прочитавши погрозу в його словах, сказав:

– Ти народився на січі Табр як вірник Стілгара.

Фарок розслабився й відступив убік.

– Ласкаво прошу до мого дому.

Скителі прослизнув повз нього в тінистий атріум: підлога з блакитною мозаїкою, стіни оздоблені блискучими кристалами, що утворювали узор. Позаду атріуму був критий внутрішній дворик. Світло, пропущене прозорими фільтрами, розсіювалося, сріблилося, наче білоніч Першого Місяця. Вуличні двері позаду нього скрипнули – це зачинилися ущільнювачі для утримування вологи.

– Ми були шляхетними людьми, – казав Фарок, ведучи гостя до дворика. – Не якимись відщепенцями. Жили не в грабенському селі, як оце! Мали власну січ в Оборонній Стіні біля Габбанійського хребта. Один хробак міг перевезти нас до Кедема, що у внутрішній пустелі.

– Не те, що тут, – погодився Скителі, зрозумівши, що привело Фарока до змовників. Фримен тужив за давніми днями й давніми звичаями.

Вони увійшли у дворик.

Скителі розумів, що Фарок насилу стримує неприязнь до свого гостя. Фримен не довіряв очам, що не були цілковито синіми очима Ібада. За словами фрименів, іншосвітяни мали очі, які зиркали на всі боки одночасно й бачили те, чого не слід.

Коли вони ввійшли, музика семути стихла. Тепер її змінила гра на балісеті – спершу дев'ятиструнний акорд, а тоді чиста мелодія пісні, популярної на планетах Нараджа.

Коли очі звикли до світла, Скителі розгледів хлопця, котрий сидів, схрестивши ноги, на низькому дивані під арками справа. Очниці юнака були порожніми. З незбагненною чутливістю сліпих він почав співати саме в ту мить, коли Скителі зосередив на ньому погляд. Його голос був високим і ніжним.

Вітер здуває землю,

Вітер здуває небо,

Вітер людей здуває,

Хто він такий, той вітер?

Дерева стоять гордовито,

П'ють, де колись пили люди.

Я надто багато бачив,

Надто багато світів,

Надто багато людей,

Надто багато вітрів.

Скителі зауважив, що справжні слова пісні були іншими. Фарок повів його від юнака, під арки з протилежного боку, де вказав на подушки, розкидані на мозаїчній підлозі. На мозаїчних плиточках підлоги були зображені морські створіння.

– На цій подушці сидів колись на січі Муад'Діб, – сказав Фарок, указуючи на круглу чорну копичку. – Зараз вона твоя.

– Я твій боржник, – промовив Скителі, опускаючись на чорну подушку. Усміхнувся. Фарок показав свою мудрість. Мудрець говорить про вірність навіть тоді, коли слухає пісню, сповнену прихованих натяків та потаємних звісток. Хто може заперечити жакливу силу тирана-імператора?

Допасовуючи слова до пісні, щоб не збити ритму, Фарок поцікавився:

– Чи не заважає тобі музика мого сина?

Скителі вказав жестом на подушку навпроти себе й сперся спиною об прохолодну колону.

– Я люблю музику.

– Мій син втратив очі під час здобуття Нараджа, – сказав Фарок. – Там його вилікували й там він мав би залишитися. Жодна жінка Народу за нього не піде. Своею чергою, чи ж не дивно, що я маю на Нараджі внуків, яких, мабуть, ніколи не побачу? Ти знаєш планети Нараджа, Заале?

– Молодим я виступав там із групою колег-лицеплясів, – відповів Скителі.

– То ти лицепляс, – промовив Фарок. – Тепер зрозуміло, чому мене здивувало твоє обличчя. Нагадало чоловіка, якого я знав колись.

– Дункана Айдаго?

– Його, так. Майстра-мечника на імператорській службі.

– Казали, що його вбили.

– Казали таке, – згодився Фарок. – А ти насправді чоловік? Я чував такі розповіді про лицеплясів, що... – І він знизав плечима.

– Ми гермафродити Джадача, – сказав Скителі, – міняємо власну стать, як забажаємо. Зараз я чоловік.

Фарок задумливо стиснув губи й запропонував:

– Наказати принести перекуску? Хочеш води? Охолоджених фруктів?

– Достатньо розмови, – відповів Скителі.

– Бажання гостя – наказ, – промовив Фарок, сідаючи на подушку перед Скителі.

– Благословен хай буде Абу д'Зур, батько Незбагнених Доріг Часу, – сказав Скителі й подумав: «От! Я прямо сповістив його, що прибуваю від Стернового Гільдії й приношу із собою його прикриття».

– Тричі благословен, – відповів Фарок, ритуальним жестом склавши руки на колінах. То були старі руки з дуже вузлуватими жилами.

– Здалеку бачиш лише загальні обриси об'єкта, – промовив Скителі, натякаючи, що хоче обговорити імператорську Твердиню.

– Річ темна й зла з будь-якої відстані сприймається як зло, – відповів Фарок, радячи відкласти розмову.

«Чому?» – здивувався Скителі, проте натомість запитав:

– Як утратив очі твій син?

– Захисники Нараджа вживали каменепали, – сказав Фарок. – Мій син був надто близько. Клятий атом! Навіть каменепали мусили б бути поза законом.

– Вони на самій грані закону, – погодився Скителі. І подумав: «Каменепали на Нараджі! А нам про це й не казали. Чого цей старий заговорив тут про каменепали?»

– Я пропонував купити тлейлаксанські очі у ваших майстрів, – говорив тим часом Фарок. – Але в легіонах розповідають, що тлейлаксанські очі поневолюють тих, котрі їх використовують. Мій син казав, що ці очі з металу, а він із плоті, тому така спілка була б гріхом.

- Обриси об'єкта повинні відповідати його первісному призначенню, - промовив Скителі, намагаючись повернути розмову до потрібної йому інформації.

Губи Фарока стислися в тонку риску, але він кивнув.

- Говори відверто про що хочеш, - сказав. - Мусимо довіряти твоєму Стерновому.

- Ти коли-небудь входив до імператорської Твердині? - спитав Скителі.

- Я був там, коли ми святкували перемогу над Молітором. Серед усього цього каміння було холодно, попри найкращі космічні обігрівачі з Аа. Попередньої ночі ми спали на терасі Святині Алії. Він там посадив дерева - знаєш, із багатьох світів. Ми, башари, мали на собі нашу найкращу зелену одіж і сиділи за окремими столами. Багато їли й пили, аж забагато. Я бридився деякими речами, які там побачив. Прийшли каліки, притяглися на своїх милицях. Не думаю, що наш Муад'Діб знає, скільки людей через нього окалічило.

- Тобі не сподобалося свято? - спитав Скителі, натякаючи, що знає про фрименські оргії, розігріті пивом із прянощами.

- Це не нагадувало змішування наших душ на січі, - відповів Фарок. - Не було там тау. Гостей розважали дівчата-рабині, а чоловіки розповідали історії про свої битви та старі рани.

- То ти був там, усередині великого кам'яного громаддя? - сказав Скителі.

- Муад'Діб вийшов до нас на терасу. Сказав: «Хай щастить нам усім». Привітальні слова пустелі в цьому місці!

- Ти знаєш, де містяться його приватні апартаменти? - спитав Скителі.

- Глибоко всередині, - відповів Фарок. - Десь глибоко всередині. Казали мені, що він і Чані ведуть кочівницьке життя, і все це серед мурів своєї Твердині. Публічні аудієнції він дає у Великій Залі. Має зали для прийомів та офіційних зустрічей, а ще внутрішню секцію для зв'язку. Мені казали, що в підземеллях його фортеці, у дуже глибоких підземеллях, є кімната, де він тримає маленького пустельного хробака, оточеного ровом із водою, щоб можна було його отруїти. Отам він читає майбутнє.

«Міфи, перемішані з фактами», - подумав Скителі.

- Його скрізь супроводжують урядовці, - буркнув Фарок. - Клерки, обслуга, обслуга обслуги. Він довіряє лише таким, як Стілгар, котрий був дуже до нього близьким за давніх днів.

- Не тобі, - сказав Скителі.

- Та він, думаю, узагалі забув, що я є на світі, - відповів Фарок.

- А як же він приходить і відходить, коли покидає цю споруду? - спитав Скителі.

- Має маленький майданчик для 'топтерів, що виступає з внутрішньої стіни, - промовив Фарок. - Казали мені, що Муад'Діб нікому іншому не дозволяє кермувати, коли сідає там. Треба вміти спускатися, бо кажуть, що найменший прорахунок скине його вниз зі стрімчака стіни, до одного з цих його клятих садів.

Скителі кивнув. Це, найімовірніше, було правдою. Такий повітряний вхід до імператорського кварталу гарантував потрібний рівень безпеки. Усі Атріди були чудовими пілотами.

– Використовує людей, щоб передавати свої дистрансові повідомлення, – вів далі Фарок. – Це приниження людей – вживляти в них хвильові транслятори. Голос людини має бути її власністю. Це ганебно – передавати чиесь послання, сховане у твоєму голосі.

Скителі знизав плечима. Тепер усі великі держави використовували дистранси. Ніколи не можна сказати наперед, яка перешкода трапиться на шляху між відправником і адресатом. Дистранси звільняли від політичної криптології, бо спиралися на тонкі спотворення природних звукових зразків, які можна найскладнішим способом видозмінити.

– Навіть його податківці вдаються до цього методу, – скаржився Фарок. – За моїх часів дистранси вживляли лише нижчим тваринам.

«Але ж інформацію про прибутки й слід тримати в таємниці, – подумав Скителі. – Не один уряд упав, оскільки люди дізналися про справжній розмір деяких капіталів».

– А що тепер фрименські когорти думають про Муад'Дібів джигад? – спитав Скителі. – Не заперечують проти того, що з їхнього Імператора роблять бога?

– Більшість із них узагалі про це не задумуються, – відповів Фарок. – Джигад для них – те саме, що й для мене колись. Джерело незвичайних вражень, пригод, багатств. Оця грабенова хатинка, у якій я живу, – Фарок указав на дворик, – коштувала шістдесят лідасів прянощів. Дев'яносто контарів[7 – Контар (кантар) – старовинна міра ваги, використовувана на Близькому Сході та в Середземномор'ї. У різних країнах становила від 45 до 320 кг.]! Був час, коли я й уявити собі не міг такого маетку.

Він похитав головою.

На другому кінці подвір'я сліпий юнак заграв на своєму балісеті якусь любовну баладу.

«Дев'яносто контарів, – подумав Скителі. – Як дивно! Звичайно, велике багатство. У багатьох інших світах Фарокова хатинка вважалася б палацом, але величина багатьох речей відносна – навіть контара. До прикладу: хіба ж Фарок знав, звідки прийшла його міра ваги прянощів? Чи задумувався, що півтора контара були колись максимальним вантажем верблюда? Навряд. Можливо, Фарок узагалі ніколи не чув про верблюда чи про Золотий Вік Землі».

Незвично вплітаючи слова в ритм мелодії синового балісета, Фарок сказав:

– Я був власником крис-ножа, водяних кілець на десять літрів, списа, що належав колись моему батькові, кавового сервізу, пляшки з червоного скла, старшої, ніж сягала пам'ять будь-кого на моїй січі. Мав свою частку наших прянощів, але не гроші. Я був багатим, але не знав цього. Були в мене дві дружини: одна простенька й люба мені, друга дурна й уперта, але з тілом й обличчям ангела. Я був фрименським наїбом, вершником хробака, повелителем левіятана й піску[8 – Левіятан (левіафан) – міфічне страховисько, згадуване у Святому Письмі. Пор. з «Чи левіятана потягнеш гачком, і йому язика стягнеш шнуром?» (Книга Йова, 40 : 25). Згадувані в цій фразі «гачки» нагадують гаки творця, використовувані вершниками хробаків.

].

Юнак по той бік двору підхопив ритм і включив до своєї мелодії.

– Я знав багато речей, не замислюючись про це, – вів далі Фарок. – Знав, що під нашим піском є вода, яку тримають у неволі маленькі творці. Знав, що мої предки приносили незайманих дівчат у жертву Шай-Хулудові... до того, як Ліет-Кайнс припинив це. Недобре, що ми це припинили. Я бачив самоцвіти в пащі хробака. Моя душа мала чотири брами, і я знав їх усі[9 – Чотири брами – поняття, запозичене з буддизму, що може означати як чотири всеосяжні почуття (любляча доброта, співчуття, симпатія, врівноваженість), так і чотири напрямки (південь, північ, схід і захід).].

Він замовк, про щось замислившись.

– А тоді прийшов Атрід зі своєю матір'ю-відьмою, – промовив Скителі.

– Прийшов Атрід, – підтвердив Фарок. – Той, кого ми на нашій січі назвали Усулем, це його ім'я поміж нами. Наш Муад'Діб, наш Магді! А коли він закликав до джигаду, я був одним із тих, котрі питали: «Чого я маю йти, щоб воювати там? У мене там немає родичів». Але пішли інші чоловіки – молодики, друзі, приятелі мого дитинства. Повернувшись, розповідали про дива, про потугу збавителя Атріда. Він громив наших ворогів Харконненів. Його благословив Ліет-Кайнс, котрий обіцяв нам рай на нашій планеті. Казали, що цей Атрід прийшов змінити наш світ і наш Усесвіт, що він був людиною, завдяки якій уночі розцвітуть золоті квіти.

Фарок підняв руки й глянув на долоні.

– Чоловіки показували Перший Місяць і казали: «Душа його там». Тому його й назвали Муад'Дібом. Я тоді не розумів усього цього.

Він опустив руки, позирнувши через дворик на сина.

– У моїй голові не було думок. Я думав лише серцем, пузом і стегнами.

Темп музики, що була тлом їхньої розмови, знову прискорився.

– Знаєш, чому я захопився джигадом? – Очі старого жорстко дивилися на Скителі. – Я чув, що там була річ, яку називають морем. Дуже важко повірити в море, якщо ти жив лише тут, серед наших дюн. У нас немає морів. Люди Дюни нічого не знають про море. Ми знали наші вітрові пастки. Ми збирали воду для великої зміни, що її обіцяв нам Ліет-Кайнс... великої зміни, яку Муад'Діб приніс помахом руки. Я можу собі уявити канат[10 – Канат – відкритий канал через пустелю зі стабільними умовами транспортування води для поливу (з «Термінології Імперії» до книжки «Дюна»).], воду, що тече каналом на поверхні землі. Відштовхуючись від цього, мій розум може уявити річку. Але море?

Фарок глянув на прозорий дах свого дворика, наче намагаючись злетіти ракетою в зовнішній Всесвіт.

– Море, – сказав він низьким голосом. – Ця картина не поміщалася в моїх мізках. А все ж знайомі мені люди казали, що бачили це диво. Я гадав, що вони брехали, але хотів пересвідчитися сам. Тому я й записався в похід.

Юнак ударив по струнах, закінчивши пісню гучним акордом, і почав нову, з дивним хвилеподібним ритмом.

– І знайшов ти своє море? – спитав Скителі.

Фарок мовчав так довго, що Скителі вже було подумав, що старий не почув його. Музика балісета здіймалася й опадала довкола них, наче приплив. Фарок дихав у її ритмі.

– Був захід сонця, – сказав він нарешті. – Такий захід сонця міг би намалювати один зі старих художників. І був той захід такого червоного кольору, як скло моєї пляшки. А ще золотого... синього. Цей світ звався Ен Фейль, я вів там свій легіон до перемоги. Ми спустилися з гірського перевалу, повітря було пересичене вологою. Я насили міг дихати ним. А внизу піді мною було те, про що розповідали мені друзі: вода, куди тільки сягало око й ще далі. Ми марширували вниз, до неї. Я зайшов у воду та пив її. Вона була гіркою, і я засмутився. Але це диво ніколи вже мене не покинуло.

Скителі виявив, що поділяє благоговіння старого фримена.

– Я занурився в це море, – сказав Фарок, дивлячись на водні створіння, зображені на мозаїці підлоги. – Один чоловік зайшов у воду... інший із неї вийшов. Я відчував, що пам'ятаю минуле, якого ніколи не було. Дивився довкола очима, які могли прийняти все... геть усе. Я бачив у воді тіло – одного з оборонців, котрих ми вбили. Поблизу трималося на воді поліно – стовбур великого дерева. Я можу зараз заплющити очі й побачити те поліно. З одного боку воно було чорним від вогню. А ще на тій воді був кусень тканини, всього-на-всього жовта ганчірка... подерта, брудна. Я глянув на це все й зрозумів, чого вони там опинилися. Щоб я міг усе це побачити.

Фарок повільно повернувся і, глянувши Скителі в очі, сказав:

– Ти ж знаєш, що Всесвіту ще не завершено.

«Він балакучий, але глибокий», – подумав Скителі й промовив:

– Бачу, це справило на тебе сильне враження.

– Ти тлейлаксу, – відповів Фарок. – Ти бачив багато морів. Я – тільки це одне, але знаю про море щось таке, чого ти не знаєш.

Скителі відчув, як його охопила незвичайна тривога.

– Мати Хаосу народилася в морі, – сказав Фарок. – Квізара Тафвід стояв поруч, коли я вийшов на берег, стікаючи водою. Він не заходив у море. Стояв на піску... мокрому піску... з кількома іншими людьми, котрі боялися так само, як він. Дивився на мене очима, які знали: я дізнався щось про те, у чому йому було відмовлено. Я став морським створінням і цим налякав його. Море зцілило мене від джигаду. Гадаю, що він це побачив.

Скителі усвідомив, що в якусь мить цієї декламації музика припинилася. Його стурбувало, що він не міг точно визначити момент, коли балісет замовк.

Наче це мало якийсь стосунок до його розповіді, Фарок промовив:

– Усі ворота охороняють. До фортеці Імператора немає дороги.

– І в цьому її слабкість, – сказав Скителі.

Фарок витягнув шию, приглядаючись.

– Дорога є, – пояснив Скителі. – Те, що більшість людей, і, сподіваюся, Імператор теж, вірять в інше... працюватиме на нас.

Він потер губи, відчуваючи незвичність обраного ним обличчя. Мовчання музиканта турбувало його. Чи це означало, що син Фарока закінчив передачу? Природно, це була одна з методик: повідомлення стискалося й передавалося разом із музикою. Тепер воно було сприйняте нервовою системою Скителі й мало в належний час спрацювати через дистранси, вбудовані в кору його наднирників. Якщо передача закінчена, він стане контейнером незнайомих слів. Він уже є посудиною, що аж переливається від даних: кожна клітина конспіративної мережі тут, на Арракісі, усі імена, усі контактні фрази – уся життєво важлива інформація.

З цією інформацією вони могли сміливо діяти на Арракісі, захопити піщаного хробака, почати культивуацію меланжу десь там, куди не сягала влада Муад'Діба. Могли зруйнувати монополію, а тим самим і зламати Муад'Діба. Могли багато чого зробити, маючи цю інформацію.

– У нас тут є жінка, – сказав Фарок. – Хочеш зараз її побачити?

– Я вже її бачив, – сказав Скителі. – Я уважно її вивчив. Де вона?

Фарок клацнув пальцями.

Юнак зайнявся своєю ребекою, потягнувши по ній смичком. Струни заридали музикою семути. Наче притягнута звуками, з-за дверей позаду музи?ки вийшла молода жінка в блакитній сукні. Її цілковито сині очі Ібада заповнювало наркотичне отупіння. Була фрименкою, узалеженою від прянощів, а тепер ще й підхопила інопланетне зло. Її свідомість глибоко занурилася в семуту, загубилася там і попливла за течією екстатичної музики.

– Донька Усайма, – сказав Фарок. – Мій син дав їй наркотик, сподіваючись повернути до себе жінку з Народу, попри його сліпоту. Сам бачиш, то була марна перемога. Те, що він сподівався здобути, здобула семута.

– Її батько не знає? – спитав Скителі.

– Вона й сама не знає, – відповів Фарок. – Мій син навіть їй фальшиві спогади, завдяки яким вона пояснює собі свої відвідини нашого дому. Вважає, що закохана в нього. І її сім'я в це вірить. Вони обурені, бо він не повносправний чоловік, але, звичайно, не втручатимуться.

Поступово музика стихла.

За жестом музи?ки молода жінка сіла біля нього, нахилившись, аби почути, що він їй шепоче.

– Що ти з нею зробиш? – спитав Фарок.

Скителі ще раз пильно оглянув дворик.

– Хто ще є в цьому домі? – звернувся до Фарока.

– Зараз ми всі тут, – сказав Фарок. – Ти не сказав мені, що робитимеш із жінкою. Мій син хоче це знати.

Наче бажаючи відповісти, Скителі витяг праву руку. З рукава одержі вистрелила блискуча голка й встромилася Фарокові в шию. Не було жодного крику, жодної зміни позиції. За хвилину Фарок мав померти, але зараз іще сидів нерухомо, паралізований отрутою.

Скителі повільно звівся на ноги, підійшов до сліпого музики. Юнак далі шепотів щось молодій жінці, коли голка вистрелила в нього.

Скителі взяв молоду жінку за руку, лагідно допоміг їй підвестися і, перш ніж вона на нього глянула, змінив свою подобу. Вона підвелася та, випроставшись і дивлячись лише на нього, запитала:

– Що таке, Фароку?

– Мій син утомився й мусить відпочити, – промовив Скителі. – Ходімо. Повертаймося в дім.

– Ми так любо розмовляли, – сказала вона. – Гадаю, я переконала його прийняти тлейлаксанські очі. Це знову зробить його мужчиною.

– Хіба ж я цього не казав багато разів? – спитав Скителі, ведучи її до задньої кімнати.

Як він із гордістю зауважив, його голос пасував до його рис. Безсумнівно, це був голос старого фримена, який, звичайно, у цю мить уже був мертвим.

Скителі зітхнув. Сказав собі, що все було зроблено зі співчуттям, а жертви знали, яка небезпека їм загрожує. Тепер слід було надати молодій жінці належний їй шанс.

Імперії під час їхнього творення не знають браку цілей. Лише коли вони усталяться, втрачають цілі, які замінює незрозумілий ритуал.

Принцеса Ірулан. Висловлювання Муад'Діба

Алія зрозуміла: засідання Імператорської Ради йшло складно. Відчула, що наростає протистояння, – це було помітно з того, як Ірулан уникала дивитися на Чані, Стілгар нервово перекладав папери, а Пол похмуро зиркав на Квізару Корбу.

Вона сіла в кінці золотого стола Ради, щоб крізь балконні вікна милуватися курним світлом полудня.

Корба, виступ якого вона перервала своїм приходом, продовжував те, що казав раніше Полові:

– От що я маю на увазі, мілорде: богів тепер не так багато, як колись.

Алія засміялася, закинувши назад голову. Цей рух змусив чорний каптур її аби зісковзнути, відкривши обличчя. Сині на синьому «очі прянощів», успадкований від матері овал обличчя під шапкою бронзового волосся, маленький носик і широкий чуттєвий рот.

Колір шік Корби наближався до барви його оранжевої рясини. Він глянув на Алію – достоту як сердитий голомозий гном.

– Знаєш, що кажуть про твого брата? – спитав із притиском.

– Знаю, що кажуть про ваш Квізарат, – відрізала Алія. – Ви не святі, а божі шпигуни.

Корба, попросивши поглядом підтримки Пола, відповів:

– Ми послані у світ заповіддю Муад'Діба, щоб Він спізнав правду про Свій народ, а народ спізнав правду про Нього.

– Шпигуни, – повторила Алія.

Корба ображено промовчав, стиснувши губи.

Пол дивився на сестру, питаючи себе, навіщо вона спровокувала Корбу. І нараз він зауважив, що Алія стала по-справжньому жіночною, її врода спалахнула першим полум'ям невинної юності. Дивно лише, як міг не помітити цього раніше. Їй було п'ятнадцять, майже шістнадцять. Превелебна Матір, котра не знала материнства, незаймана жриця, об'єкт перемішаного зі страхом поклоніння забобонних мас – Алія Ножа.

– Зараз не час, і це не місце для вибриків твоєї сестри, – озвалася Ірулан.

Пол, не звертаючи уваги на її слова, кивнув Корбі.

– Площа заповнена прочанами. Вийди й проведи їх на молитву.

– Але ж вони чекають вас, мілорде, – відповів Корба.

– Надягни свій тюрбан, – сказав Пол. – З такої відстані вони не розрізнять.

Проігнорована Ірулан, стримуючи роздратування, придивлялася, як Корба підводиться, підкорившись наказу. Вона раптом занепокоїлася думкою, що Едрік не зміг приховати її дії від Алії. «Що ми насправді знаємо про цю сестру?» – питала вона себе.

Чані, міцно сплівши руки на колінах, глянула через стіл на Стілгара, свого дядька й міністра державних справ Пола. «Чи довго ще старий фрименський наїб обходитиметься без куди простішого життя своєї пустельної січі?» – міркувала вона, водночас зауважуючи, що чорне волосся Стілгара почало сивіти на скронях, але його очі під важкими бровами залишалися прозорливими. То був орлиний погляд дикого краю, а його підборіддя ще зберігало сліди, залишені перебуванням у дистикості.

Знервований увагою Чані, Стілгар оглянув Кімнату Ради. Погляд його впав на балконне вікно, за яким надворі стояв Корба. Той здійняв витягнуті руки в жесті благословення, і гра пообіднього сонця утворила на вікні позаду нього червоний ореол. Якусь мить Стілгару здалося, що Придворний Квізара розп'ятий на вогненному колесі. Корба опустив руки, зруйнувавши ілюзію, але потрясіння Стілгара не зникло. Його думки, супроводжувані гнівним розчаруванням, переходили від прохачів, котрі чекали в Прийомній Залі, до ненависної помпезності, що оточувала престол Муад'Діба.

Стілгар подумав, що, спілкуючись з Імператором, сподівається віднайти в ньому якусь недосконалість чи ваду. Він знав, що це святотатство, але однаково цього прагнув.

Коли Корба повернувся, до кімнати долинуло далеке гудіння натовпу. Коли балконні двері щільно зачинилися за ним, звуки стихли.

Пол провів Квізару поглядом. Корба зайняв своє місце ліворуч від Пола: незворушне темне обличчя, застигли очі фанатика. Насолоджувався миттю релігійної влади.

- Дух осінив нас, - промовив.

- Слава за це Богу, - відповіла Алія.

Губи Корби побіліли.

Пол знову придивився до своєї сестри, намагаючись збагнути її мотиви. І дійшов думки, що під маскою її невинної зовнішності ховається облудність. Вона була витвором тієї ж програми селекції Бене Гессерит, що й він сам. Що дали їй гени Квізац Хадераха? Однак поміж ними існувала ще й таємнича різниця: вона була ще ембріоном в утробі матері, коли та випила сиру меланжеву отруту. Мати і її ще ненароджена донька одночасно стали Превелебними Матерями. Проте одночасність не означала ідентичності.

Колись Алія розповіла йому про цей досвід. Одної страшної миті вона прокинулася до життя, а її пам'ять поглинула незліченні інші життя, засвоєні матір'ю.

«Я стала своєю матір'ю та всіма іншими, - казала вона. - Я була несформованою, ненародженою, але це не завадило мені водномити зістаритися».

Відчувши, що Пол думає про неї, Алія всміхнулася йому. Вираз його обличчя пом'якшився. «Хіба може хтось реагувати на Корбу інакше, ніж із цинічним гумором? - спитав він себе. - Що може бути кумеднішим за командос-смертника, перетвореного на священика?»

Стілгар зашелестів своїми паперами.

- Якщо мій сюзерен дозволить, - сказав. - Це пильні та невідкладні справи.

- Тупайльський договір? - спитав Пол.

- Гільдія тримається думки, що ми повинні підписати цей договір, не уточнюючи розміщення Тупайльської Антанти, - промовив Стілгар. - Ця думка має деяку підтримку серед делегатів Ландсрааду.

- До яких методів тиску ти вдаєшся? - спитала Ірулан.

- Тих, які передбачив для цього мій Імператор, - відповів Стілгар. Суха формальність його відповіді містила в собі всю його неприязнь до принцеси-консорта.

- Мій пане та мужу, - звернулася Ірулан до Пола, змушуючи його приділити їй належну увагу.

«Підкреслювати титулярну різницю в присутності Чані - це слабкість», - подумав Пол. У такі хвилини він поділяв Стілгарову антипатію до Ірулан, але ця антипатія була пом'якшена певним співчуттям. Ким же була Ірулан, якщо не пішаком Бене Гессерит?

- Так? - сказав Пол.

Ірулан дивилася на нього.

- Якщо ти призупиниш постачання меланжу...

Чані похитала головою на знак незгоди.

– Ми діємо обережно, – відповів Пол. – Тупайле залишається притулком для переможених Великих Домів. Цей світ є символом святині, найвищої безпеки для всіх наших підданців. Викриття розміщення притулку робить його вразливим.

– Якщо вони можуть переховувати там людей, то можуть ховати й інші речі, – буркнув Стілгар. – Армію, скажімо, або ж початок культивування меланжу...

– Якщо хочеш, щоб люди залишалися миролюбними, – сказала Алія, – не варто заганяти їх у глухий кут.

Шкодувала, що дала втягти себе в суперечку, яку передбачала.

– То ми даремно вели переговори впродовж десяти років? – промовила Ірулан.

– Жоден із вчинків мого брата не є даремним, – відповіла Алія.

Ірулан підхопила перо, стисла його так, що аж побіліли пальці. Пол побачив, що вона бере свої емоції під контроль за методом Бене Гессерит: пильний погляд усередину себе, глибоке дихання. Майже почув, як вона повторює літанію. За мить Ірулан запитала:

– І чого ж ми досягли?

– Ми вивели Гільдію з рівноваги, – сказала Чані.

– Ми хочемо уникнути відкритого протистояння з нашими ворогами, – додала Алія. – Не маємо особливого бажання їх убивати. Достатньо з нас тієї різанини, що вже відбулася під прапором Атрідів.

«Вона теж це відчуває, – подумав Пол. Дивно, що вони обоє мають таке почуття обов'язку стосовно цього розбишакуватого ідолопоклонницького Всесвіту з його екстазами спокою напереміну з дикими пориваннями. – Чи повинні ми захистити їх від них же самих? – питав він себе. – Вони щомиті граються з порожнечою – порожні життя, порожні слова. Вони надто багато вимагають від мене».

Щось стиснуло йому горло. Скільки він за цей час втратив? Яких синів? Які мрії? Чи вартувало це тої ціни, яку відкрило йому видіння? Хто запитає тих, котрі житимуть у далекому майбутньому, хто скаже їм: «Але без Муад'Діба вас тут не було б».

– Відмова в меланжі нічого не вирішить, – сказала Чані. – Через це Лоцмани Гільдії втратять можливість бачити часопростір. Ваші сестри втратять своє правдочуття. Деякі люди можуть передчасно померти. Перервуться комунікації. І кого в цьому звинуватять?

– Вони не дозволять, щоб до цього дійшло, – промовила Ірулан.

– Невже? – спитала Чані. – Чому б це? Хіба ж хтось звинуватить Гільдію? Вона буде безпорадною й демонструватиме це.

– Ми підпишемо договір таким, який він є, – сказав Пол.

– Мілорде, – заговорив Стілгар, втупившись у свої долоні.

– Так? – Пол у край уважно прислухався до слів старого фримена.

– Ти володієш певними... силами, – промовив Стілгар. – Чи не можна знайти Антанту, незважаючи на Гільдію?

«Сили!» – подумав Пол. Стілгар не міг прямо сказати: «Ти ясновидець. Можеш простежити в майбутньому шлях, що веде до Тупайле?»

Пол дивився на золотаву поверхню стола. Знову те саме: як йому висловити межі невисловлюваного? Чи варто згадувати про фрагментарність – неодмінну долю всіх подібних сил? Як може людина, що ніколи не провиділа майбутнього за допомогою прянощів, уявити собі свідомість, не локалізовану в часопросторі, позбавлену особистих вектор-зображень і всіх пов'язаних із ними чуттів?

Він поглянув на Алію, помітив її увагу до Ірулан. Алія, відчувши його рух, своєю чергою глянула на нього й кивнула в бік Ірулан. Аххх, так: кожна їхня відповідь неодмінно втрапить до одного зі спеціальних звітів, які Ірулан відсилає сестрам Бене Гессерит. Вони все ще шукають ключі до свого Квізац Хадераха.

Усе-таки Стілгар заслужив якоїсь відповіді. Та й Ірулан теж.

– Непосвячені намагаються збагнути ясновидіння як прояв Закону Природи, – сказав Пол, поклавши руки перед собою. – З тим самим успіхом можна б твердити, що це небеса розмовляють із нами, що вміння читати майбутнє є гармонійним проявом суті людини. Іншими словами, ясновидіння є природним наслідком сьогодення, хвиля якого підхоплює нас. Але такі сили не можуть бути використані для досягнення наперед поставлених цілей та задумів. Хіба тріска, підхоплена хвилею, знає, куди вона пливе? Оракул не знає причин і наслідків. Причини перетворюються на енергетичні течії та злиття, місця, де зустрічаються потоки. Приймаючи ясновидіння, ви наповнюєте своє буття концепціями, несумісними з раціоналізмом. Тому ваш інтелект їх відкидає. А вчинивши це, він стає частиною процесу й підкоряється йому.

– Тобто ти не можеш цього зробити? – спитав Стілгар.

– Якби я шукав Тупайле за допомогою ясновидіння, – сказав Пол, звертаючись насамперед до Ірулан, – то це могло б приховати Тупайле.

– Хаос! – запротестувала Ірулан. – Це... нелогічно.

– Я ж казав, що воно не підпорядковується Природним Законам, – промовив Пол.

– Тобто існують межі того, що ти можеш побачити або вчинити, використовуючи свої сили? – спитала Ірулан.

Перш ніж Пол зумів відповісти, заговорила Алія:

– Люба Ірулан, ясновидіння не має меж. Нелогічно? Логічність не є необхідним атрибутом Усесвіту.

– Але ж він сказав...

– Як мій брат може дати тобі точну та вичерпну інформацію про межі чогось, що не має меж? Нескінченність не піддається інтелекту.

«Недобре, що Алія це зробила, – подумав Пол. – Це стривожить Ірулан, її спосіб мислення такий обережний, такий залежний від точно окреслених цінностей». Його погляд помандрував до Корби, котрий сидів у позі

релігійної задуми, слухав душею. Як Квізарат міг використати цей обмін фразами? Більше релігійної таємничості? Більше остраху? Безперечно.

– То ти підпишеш договір у його теперішній формі? – спитав Стілгар.

Пол усміхнувся. Стілгар вирішив закрити питання з яснovidінням. Він націлений лише на перемогу, а не на відкриття істини. Мир, справедливість, розумна монетарна система – ось на чому тримається Стілгарів усесвіт. Він прагне чогось видимого й реального – підпису на договорі.

– Підпишу, – відповів Пол.

Стілгар узяв свіжу папку.

– В останніх повідомленнях наших польових командирів з Іксіанського сектора йдеться про агітацію за конституцію.

Старий фримен глянув на Чані, яка знизала плечима.

Ірулан, котра сиділа в мнемонічному трансі, притиснувши обидві долоні до чола та заплющивши очі, розплющила їх й уважно глянула на Пола.

– Іксіанська Конфедерація обіцяє бути покірною, – сказав Стілгар, – але їхні представники хотіли б обговорити імперську систему оподаткування, яка...

– Хочуть законно обмежити мою Імператорську волю, – промовив Пол. – І хто керуватиме мною – Ландсраад чи ДАПТ?

Стілгар витяг із папки записи на незнищенному папері.

– Один із наших агентів надіслав цей меморандум із засідання меншості ДАПТ. – Рівним голосом він зачитав шифровку: – «Слід припинити спроби Трону стати єдиновладним. Ми мусимо сказати правду про Атріда, котрий маневрує, прикриваючись потрібною фікцією: законодавством Ландсрааду, релігійною санкцією та бюрократичними установами». – Він сховав записку в папку.

– Конституція, – пробурмотіла Чані.

Пол глянув на неї, тоді знову на Стілгара. «Отак джигад сходить нанівець, – подумав він, – але не настільки швидко, щоб мене порятувати». Ця думка викликала емоційне напруження. Він згадав свої найперші видіння джигаду, тоді ще майбутнього, жах і обурення, які він тоді відчував. Тепер, звичайно, він бачив страшніші видіння. Жив посеред справжнього, не примарного насильства. Бачив своїх фрименів, настільки заряджених містичною силою, що в релігійній війні вони змітали все на своєму шляху. Тепер він дивився на джигад із нової перспективи: звичайно, він не вічний – усього лише короткий спазм порівняно з вічністю, але за ним маячили жахіття, що перевершували всі минулі.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=43699708&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

1

«Galaxy Science Fiction» – американський журнал наукової фантастики, який виходив із 1950 до 1980 рр. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

2

«Національний пасквілянт» – гумористичний американський журнал, що виходив із 1970 до 1998 рр.

3

«Аналог: наукова фантастика та факти» – один із найвпливовіших американських журналів фантастики за всю її історію як самостійного напрямку комерційної літератури.

4

Френк Герберт не залишився зовсім глухим до побажань читацької аудиторії. У «Месії Дюни» він воскресив Дункана Айдаго у зміненій формі – як гхолу на ім'я Гайт, клонованого з клітин мертвої людини, унаслідок чого виникло створіння, що не мало спогадів про оригінал (примітка Браяна Герберта).

5

Оригінально ця планета зветься IX.

6

Як часто в Герберта, ім'я значує. Пов'язане із словом «скитала» (грец. «палиця»), що позначало шифрувальний пристрій, який використовували в Давній Спарті. «Лицепляс» – конструкт зі слів «лицедій» і «мартопляс».

7

Контар (кантар) – старовинна міра ваги, використовувана на Близькому Сході та в Середземномор'ї. У різних країнах становила від 45 до 320 кг.

8

Левіятан (левіафан) – міфічне страховисько, згадуване у Святому Письмі. Пор. з «Чи левіятана потягнеш гачком, і йому язика стягнеш шнуром?» (Книга Йова, 40 : 25). Згадувані в цій фразі «гачки» нагадують гаки творця, використовувані вершниками хробаків.

9

Чотири брами – поняття, запозичене з буддизму, що може означати як чотири всеосяжні почуття (любляча доброта, співчуття, симпатія, врівноваженість), так і чотири напрямки (південь, північ, схід і захід).

10

Канат – відкритий канал через пустелю зі стабільними умовами транспортування води для поливу (з «Термінології Імперії» до книжки «Дюна»).